

МИКОНИЛ МУШФИҚ

АБАДИЯТ НАҒМАСИ

Шеърлар

Озарбайжончадан
Ғулом ИСМОИЛОВ
таржимаси

ТОШКЕНТ

Ғафур Ғулом номдаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1982

РЕДКОЛЛЕГИЯ

С. О. Азимов, Б. Бойқобилов, И. Гафуров, Ҳамид Ғулом, З. И. Есенбоев, В. И. Зоҳидов, Зулфия, М. Қўшжонов, Мирмуҳсин, Н. Сафаров, Р. Файзий, П. Шермухамедов, О. Ёқубов, Қ. Яшин (Редколлегия раҳбари).

Тақризчи
Сиддиқа АЪЗАМОВА

Мушфиқ, Микойил.

Абадият нағмаси: Шеърлар. Озарбайжончадан Ғ. Исмоилов тарж.; (Редкол.: С. О. Азимов ва бошқ.). —Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1982. — 160 бет. — (Дўстлик кутубхонаси. СССР халқлари шеърляти.)

Мазкур тўпламга атоқли совет шоири Микойил Мушфиқнинг Озарбайжон тупроғи гўзалликларини, социализм қурилиши, замондошларининг юксак орзу ва истакларини, соф муҳаббатни тараннум этган сайланма шеърлари киритилди.

Мушфик, Микаил. (Мирза Абдулгадир оглы Исмаилзаде.) Песнь вечности: Стихотворения.

С(Оз)

М $\frac{70403-148}{M352(04)-82}$ 125-82 4702060200

(С) Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1982 й. (Тарж).

МУШФИҚНИНГ ДИЛБАР СОЗИ

Бу инсоннинг қисқа умри гулгулалли ўтли, шуълалли ажиб бир афсонадир. У аини қаҳратонда эл дилини офтоб бўлиб иситган сеҳргарга, сийнасида шифобахш шалолата отилиб турган юксак тоққа, асрлар шамоли эсиб ётган баҳорнинг муаттар чечакли боғига ўхшайди. Унинг шеър гулшани дунёнинг жами қитъаларида порлайди. Ҳа, озарбайжон совет адабиётининг классиги Микоийл Мушфиқ (Мирзо Абдулқодир ўғли Исмоилзода) атиги ўттиз йил умр кўрганига қарамай, жаҳон шеърияти хазинасини ғоят дилбар «Еллар», «Кун товушлари», «Жанглар», «Биринчи май», «Пахта», «Шеърлар», «Гая», «Шангул, Шунгул, Мангул», «Деҳқон ва илон», «Шаршара» каби 11 та назмий тўпдам ва 5 жилддан иборат поэтик таржима дурдоналари билан бойитган оташнафас лирик шоирдир.

Микоийл Мушфиқ 1908 йил июнида Боку шаҳрида адабий ижодга хийла ҳавасманд муаллим оиласида туғилди. Унинг отаси анчагина ғазаллар ва Озарбайжонда машҳур «Шоҳ Исмоил» операсига либретто ёзган бир адиб. Бўлажак шоир ҳаёт кулфатининг таъмини гўдаклигидаёқ тотди. Онасидан бир ярим ойлигида ва отасидан олти яшарлигида етим қолган Мушфиқ ўзининг опа-сингил ва ака-укалари билан бирга яқин қариндошларининг қарамоғида яшаб, камбағал косиб ва деҳқонларнинг инқилобдан олдинги аянчли аҳволи билан яхши танишди, кекса бувиси Қизҳайит бибидан ажойиб эртақ, матал, қўшиқ ва баётлар эшитиб, кичиклигидан шеър ёзишни машқ қила бошлади.

Етти яшарлигида мактаб остонасига қадам қўйган Мушфиқ қалби шу ҳавас офтобидан ҳарорат олди. Улуғ Октябр инқилобидан сўнг у Бокуда ўрта мактабни тугаллагач, Озарбайжон давлат университетига ўқишга кирди. 1931 йилда шоир шу дорилфунунни битириб, Боку мактабларида етти йилга яқин ўқитувчилик қилади, ёшларнинг адабий уюшмаларини бошқаради, аини вақтда республика матбуотида самарали ишлаб, Озарбайжон совет адабиётини равнақ чўққисига чиқарганларнинг олдинги сафида боради. Дилрабо ижоди билан катта шуҳрат қозонади. Абулқосим Фирдавсий, Умар Хайём, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Тарас Шевченко, Егише Чаренц, Иосиф Уткин, Самуил Маршак каби жаҳон адабиёти йирик намоян-

даларининг асарларини юксак маҳорат билан озарбайжон тилига таржима қилади.

Шоир инқилоб йилларида ва дастлабки социалистик бешйилликлар даврида доимо курашнинг олдинги маррасида эл билан ҳамдилу ҳамкор бўлди. Янги дунё қураётган меҳнаткаш синф жасоратидан илҳом олиб куйлади. Шоир ватанпарварлик, одамийлик, мардлик, меҳнатсеварлик, муҳаббат туйғуларини, она Ватан нафосатини, янги шахру қишлоқлар, азим ГЭС ва заводлар барпо этаётган совет халқининг дўстлигини ёниқ тараннум этди. Унинг буюк Ленин партиясига ва коммунизм идсаларига бўлган ишонч ва садоқати ёрқин келажакка ундайди, оптимистик овози юракларга қанот ато этади. Шунинг учун ҳам унинг асарлари биргина озарбайжон тилида нашр этилиб қолмай, балки қардош ва хорижий халқлар тилларига ҳам таржима қилинган.

Озарбайжон совет адабиётининг асосчиларидан бири Микойил Мушфиқ 1939 йил 12 мартда, ижоди айни яшнаган чоғда фожиали ҳалок бўлди. Аммо у ҳамон биз билан бирга яшамоқда, ксма; колхоз, мактаб ва кўчаларнинг номларида, Озарбайжон пойтахтининг хиёбон ва паркларида қад кўтарган бронза ҳайкалларда, миллионлаб тилларда жаранглаётган шеърларида яшамоқда.

Озар шоирининг асарларини ўзбек тилига таржима қиларканман, доимо ўзимни унинг ёрқин истеъдоди, нузли нигоҳи олдида имтиҳон топшираётгандек сездим. Инсоний ғояларнинг офтобий гуллари бўлган бу шеърлар мени тамомила мафтун қилиб қўйди. Мен Мушфиқнинг ўлмас руҳига таъзим қилиб, унинг шеърларини Сиз азиз китобхонларга ҳавола этаман.

Таржимон.

ЯНА У БОҒ БЎЛСАЙДИ

Яна у боғ бўлсайди, яна йиғилишиб Сиз
У боққа кўчсайдингиз,
Биз ҳам муродга етиб фалакдан ўч олсайдик,
Сизга қўшни бўлсайдик.
Яна у боғ бўлсайди, сени тез-тез кўрсайдим,
Қаламга сўз берсайдим.
Қар кун янги бир қўшиқ, қар кун янги бир илҳом...
Ёзар эдим субҳу шом.
Хўш, севгилим, торингдан нозикми дил умиди?
Кўнглингдаги шумиди?

Яна у боғ бўлсайди, ҳузрингизга келсайдик,
Сўзлашсайдик, кулсайдик.
Қуркак нигоҳларинг-ла руҳимни тиндирсайдинг,
Мени севинтирсайдинг.
Руҳинг эҳтиёжидан суҳбатлашсайдик, жонон,
Опа-акангдан пинҳон.
Ҳадиксираб хийла вақт гапни четга бурардинг,
Мен-ла ҳамроз турардинг.
Яна бирга тепарди қалбимиз пинҳон-пинҳон,
Эй қорасоч дили жон!

О, бу баҳор ўзгача, янада соз, хушчиroy,
Фақат кўрдил ҳоли вой...
Қар гўшада бир ҳавас, қар уфқда бир умид.
Инсонлар шоду хушнуд.

Туйғулар нозикроғу, ұйлар теран ҳам сафо,
Диллар хийла мусаффо.
Инсонларнинг виқору талаби яна юксак.
Иўлимиздан тош-кесак —
Тозаланмиш бирмунча. Халқ руҳи сарфароздир.
Баҳор серфайзу создир.

Уша боғу соҳилда яна юрсайдик яйраб,
Сувлар оқсайди сайраб.
Сочинг каби тўлғонган тўлқинларга, гуландом,
Чўмиб олсайдим илҳом.
Бўйгинангни тўлқинлар эҳтирос-ла қучган чоқ
Қалбимда ёнғай чақмоқ.
Пўртаналар жўшарди, қизғончлар туғиларди,
Аламдан бўғилардим.
Шўнғиб олардим сени шум тўлқинлар қўлидан,
Қучоқлардим белингдан.

Хаёлимиз сузарди муҳаббат денгизида,
Тўлқинларнинг юзида.
Илҳомимнинг елкани заррин сочинг бўларди,
Сувлар асов еларди.
Бу қандай гўзал шеър, бу не гўзал манзара!
Келинг, боқинг Хазарга!¹
Қанийди чиқсам бир зум Бузўвнада сен бирла
Ул кичик қояларга...
Кечалари юлдузлар парпираркан лоладай,
Нур ёғилиб жоладай —
Сочиларкан атрофга минг-минг қатра дури-ла,
Энг яқин одам бирла
Оҳ, не ҳузур тингламоқ бунда сувлар созини,
Табиат овозини!
Ёз! Не сурур сайр этмоқ бу салқин соҳилларни
Жўш урдириб дилларни.

¹ Хазар — Қаспий.

Қандай гўзал тонг чоғи бизнинг буюк руҳимиз,
Жўшиб тошган туйғумиз,
Аксинг тушган сувлардан боқиб, сархуш нур эммоқ,
Бу мовий назма чўммоқ,
Тўлқинлар каби сапчиб, тўлқинлар каби инмоқ,
Баъзан ҳуркиб чекинмоқ.
Ҳар тўлқин кишнаб турган кумуш ёлли от каби,
Бизнинг бу ҳаёт каби.

Яна у боғ бўлсайди, севгилар ўлкасинда,
Мажнунтол кўлкасинда,
Инжу қумлар устида биз кезишиб икковлон,
Езни этсайдик поён.
Қунларимиз ўтсайди қувончу фараҳ бўлиб,
Лиммо-лим қадаҳ бўлиб.
Япроқлар орасидан қўлларини чўзароқ,
Нурларин этиб тароқ,
Кечалар тарасайди сочларингни ой, гўзал!
Сен гўзалми, ой гўзал?
Қўлларингда қўлларим, кўзларингда кўзларим;
Осиларди сўзларим
Кўнглинг қулоғларидан бир тилло сирға бўлиб,
Балқирди кундай кулиб.

Бахтиёр бўлажакдир дўстларим шу навбаҳор,
Ҳам жону жигар, ҳамкор,
Олисларга елканни елдирур диллар бонги.
Руҳ янги, ҳаёт янги...
Чиқажаклар кўк узра, бамисли зўр аланга —
Булутлардан баландга.
Учарлар субҳидамга, учарлар истиқболга,
Эфир қўйнига, олға.
Ҳурликни ҳаво мисол истаган ҳар орзуманд,
Инсон ўғли, ҳар фарзанд
Эрк ўлкасинда яна шоду хуррам кулажак.
Дунё тотли бўлажак.

Яна у боғ бўлсайди, яна йиғилишиб Сиз
У боққа кўчсайдингиз.

Биз ҳам муродга етиб фалакдан ўч олсайдик,
Сизга қўшни бўлсайдик.

Яна у боғ бўлсайди сени тез-тез кўрсайдим,
Қаламга сўз берсайдим.

Ҳар кун янги бир қўшиқ, ҳар кун янги бир илҳом...
Ёзсайдим мен субҳу шом.

Хўш, севгилим, торингдан нозикми дил умиди?
Кўнглингдаги шумиди?

ТУЙГУ ЯПРОҚЛАРИ

1

Юксалиш мафтуни, шайдоси-да ман,
Синфлар курашин дунёсидаман.
Инсону меҳнатнинг қадрин оширган,
Яхшилар даврасин зиёсидаман.

2

Ёшману биламан, истиқболим бор,
Тўлишиб келаётган бир ҳилолим бор.
Елканим очилур, эсма қора ел,
Бу дарёда менинг бир сандалим¹ бор.

3

Синфлар жангига сафарбарман мен,
Лашкар сафларида бир аскарман мен.
Бу замон шоири бўлмоқ-ла, эй дўст,
О, билсанг, нақадар бахтиёрман, мен.

4

Жабрли дунёдан отам «оҳ» деди, кетди,
«Сўндирди шамим шамоли суллоҳ», деди, кетди.

¹ Сандал — сандал дарахтидан ясалган қайиқ. Бу мисра билан шоир, ҳаёт дарёсида биттагина умрим бор, демоқчи.

Гул экди, тикон терди жаҳон боғида ҳар дам,
Тўккан ёшини шабнами ногоҳ, деди, кетди.

5

Бу совет эллари энди бизники,
Гулшаннинг гуллари энди бизники.
Дўстим, оч сийнангни, нафас ол эркин,
Эсанг тонг еллари энди бизники.

6

Бу сўнгсиз фазолар бизники, эй дўст!
Бу чуқур дарёлар бизники, эй дўст!
Самода юлдузлар ва ерда гуллар,
Атирлар, зиёлар бизники, эй дўст!

7

Узоқ уфқлардан яна сас келур,
Буюк инқилобга додирас¹ келур.
Дейман: Эй, таслим бўл, фашист галаси,
Устингга тоғ бўлиб Долорес келур.

8

Туғилди кўз ўнгимда қуёш ўғлони,
Африка шунқори, ҳабаш арслони.
Тоғлар пайдо бўлдими газ туманидан,
Ё бош кўтардими эрк қаҳрамони?

9

Фашизм киш-кишлаб очкўз итларни,
Элларни тишлайди, талаб чопади.

1 Додирас — эл додига етадиган, одил арбоб. (Форсча.)

Қутурган Муссолини, қутурган Гитлер,
Бугун ярашса-да, эрта қопади.

10

Бир махлуқ бор, хўп уришқоқ, олчоқдир,
Даррандалар унга дўст-ҳамялоқдир.
Бу кечалар ойга ҳурган у «шўрлик» —
Троцкий ё бир иту саёқдир.

11

Йўқотинг дунёни босган песларни,
Бу қора қўрқоқлар, бу иблисларни.
Нур учун жанг қилиш замонидир бу,
Эй инсон қалбининг муҳандислари!

12

Бир-бирига башар — ёв. Тиг соладир,
Озодлик онадир, дунё боладир.
Мискин фарзандини бу сахий она
Ўз иссиқ қўйнига бир кун оладир.

13

Ҳоким бўлиб сийна доғламоқ недир?
Қўл, бўйинга занжир боғламоқ недир?
Азадор онанинг сочлари каби
Маҳкум бўлиб, сассиз йиғламоқ недир?

14

Тинчу соғ инсоннинг шашти ўзгача.
Дўстлашиб ишлашнинг дашти ўзгача.

1 Муҳандис — инженер.

Бир қуёш остида, бир ер юзинда,
Осуда қисматнинг гашти ўзгача.

15

Ҳар етган от сурди майдон бошида,
Минг ўйин ўйнатди даврон бошида.
Энди гулдирамас бизнинг ўлкада
Инсон гулдираги инсон бошида!

16

Қўп кўриб хазону чақмоқ, о, дариғ,
Бир юзим қорадир, бир юзим сариғ.
Бугун мадҳ этишсин қалбим баҳорин
Булбул¹ ғазалию, Қурбоннинг тори!

17

Наслим сўрма. Оддий бир ўғлонман мен,
Меҳнаткаш элларга меҳрибонман мен.
Япроқдан узилган, шафақдан кўчган,
Дунёнинг безаги — бир инсонман мен.

18

Мен ҳам бир булбулман эллар боғида,
Утиргум фикримнинг шох-бутоғида.
Ертўлани тарк этиб колхозчи оғам,
Тинглар мени шинам уй қучоғида.

19

Фикру ўйимиздан файзланур жаҳон,
Офтобий нағмамиз сасланур ҳар он.

¹ Машҳур ҳофиз Булбул Мамедов кўзда тутилади.

Бу дунё меҳрибон қучоғимизда,
Оройиши топажак шўх гўдаксимон.

20

Хаёлим ўлкамнинг ободлигида,
Кўнглим эл тўйида, эл шодлигида.
Узга бир нашта бор бу бўстон ичра
Иш, ўқиш ва роҳатнинг озодлигида.

21

Бизнинг бу давримиз бошқа даврдир,
Меҳнаткаш инсонлар, наздимда, бирдир.
Менга илҳом бериб, шеър ёздирган
Қуёшнинг ўртоғи Мингачевирдир.

22

Иш бизга кўп маҳсул ундиражакдир,
Улкани жаннатга дўндиражакдир.
Эллар юксалишнинг қирмиз чироғин,
Эй Кур, соҳилингда ёндиражакдир.

23

Эй калом дунёсини Ҳотам Тойлари,
Руҳингиз лабига илҳом найлари!
Бир ғазал айтингки, ҳайратда қолсин
Утмишнинг жамки муғаннийлари.

24

Кундузги ишни соз тамомлай, дейман,
Сўнг яхши бир ерда оқшомлай, дейман.

Ҳаёт қайиғини суриб илгари,
Гўзал соҳилларни саломлай, дейман.

25

Меҳнат-ла муродга етайлик, келинг,
Ҳар қирдан бир чечак элтайлик, келинг
Қуёш ҳузридаги бир чаман каби
Руҳимизни файёз этайлик, келинг.

26

Ахтариб топгум мен ҳамсуҳбатларни,
Яшнатгум мен ширин муҳаббатларни.
Мен ишқ-ла ҳис этгум қўлларимизда
Ҳали кўрилмаган латофатларни.

27

Йўқдир қалбимизда ўлим қайғуси,
Юртда баҳор иси, баҳор туйғуси.
Гўзал руҳимизнинг бешигидадир
Маҳсулдор меҳнатнинг ширин уйқуси.

28

/ Тонгда хайрлашур жон жонони-ла,
«Хайр!» деб бўса олур жонон жонни-ла,
Ҳар киши тўлдирар кўнгил кўзасин
Олтин қадаҳларнинг зарафшони-ла.

29

Осмон — муҳаббатга очилган қучоқ,
Юлдузлари — шўхтой минг-мингта дўмбоқ.

16

Бизнинг ёш оналар ўз қучогида,
Шундай юлдузларни порлатар ҳар чоқ.

30

Қимдир янглишиб дер: умр — афсона,
Бир ширин хаёлдир, тушдир инсонга.
Аслида оламини яшнатган инсон —
Тенгдир жавоҳири туганмас конга.

31

Қўл тортгил бир бора ўз аччиғингдан!
Юз ўғир таниш ул мурдор йиғиндан!
Кел, бир оз сўзлашсак ҳеч ёмон бўлмас
Ушбу замонамиз яхшилиғидан.

32

Қардошим, қулоқ сол, юрак сирига,
Буни ҳам ёз дафтарнинг бирор ерига:
Орденли заҳматкаш Бастининг ёви
Учасин ажалнинг қора қаҳрига!

33

Яшасин дунёда улуғ қалбимиз!
Буюк орзулар-ла бўлиқ қалбимиз!
Эҳтирос, нашъамиз, қайғумиз ила
Биллур бир жом каби тўлиқ қалбимиз!

34

Ҳиди йўқ лоладир маъносиз шеър,
Қанотсиз қуш — нақли аълосиз шеър.

Гўзалсиз, чолғусиз мажлисга ўшар
Мазмунсиз, оҳангсиз, адосиз шеър.

35

Кеча бир шоирнинг ўтдим ёнидан,
Йилда бир сўз чиқмае хасис жондан.
Ишқу эҳтироси ўлган-ку! Етар!
Чиқсин у бир йўла сўз майдонидан!

36

Шоирга илҳомдан моя керакдир,
Онасиз гўдакка доя керакдир.
Шоирнинг ҳам ердан қалққани сўйлар,
Юзга ҳаё, сўзга ғоя керакдир.

37

Хоҳи бастакор бўл, хоҳи наққош бўл,
Шоир бўл, рассом бўл, ҳайкалтарош бўл.
Ижоднинг маҳсулини севиб яратгил,
Ҳаммадан юксак бўл, ҳаммага бош бўл!

38

Кўнгил не сенда жўшган, яна ҳаяжонми у?
Кўтарилмай қолганинг фақат осмонми у?
О, сўйла, сен сингари самода учган нуқул —
Тўфонлар раққосаси сурурли тарлонми у?

39

Ҳар тарафда балққан гулҳаёт менман,
Юлдузларга сингган ихтилот¹ менман.

¹ Яъни, jisми юлдузлар таркибига қўшилган.

Меннинг озодлигим сиғмас оламга:
Ер менман, кўк менман, коинот менман!

40

Мен ёзмас эрдим Сизни, юрак эсламасайди,
Ишқингиз ила бирён бўлиб, сасламасайди.
Қўздан оқурми селоб, ёнмаса жон оловда,
Чиқурми шеър қуёш-ла юрак баҳсламасайди?

41

Гунча очиларми баҳор бўлмаса?
Шуъла чарақларми наҳор бўлмаса?
Бу қўшиқ руҳимдан кўчарми, билмам,
Менга илҳом берган дўст-ёр бўлмаса!

О Қ И М

Баланд тоғнинг мовий кўзидан балқиб —
Қуйилган ул севинч ёшлари мисол —
Оқаркансан, дилим қинидан чиқиб,
Баданим парпирар гўёки шамол.

Эй буюк оқим, эй покиза юрак,
Йўқми орамизда бир кўнгил боғи?
Сасингга сасдош бир бастакор керак,
Эй қувват булоғи, эй нур булоғи!

Сен ҳам шалоласан табъи ўйимда.
Юраклар, ақллар, руҳлар шарқирар,
Сенинг қўшиғингда, ўлмас куйингда.

Фикрлар тупроғи, ҳислар тупроғи,
Обиҳаётинг-ла чечаклар очар,
Эй ҳавас булоғи, қўшиқ булоғи!

1937

ЯНГИ УЙ

(Еш колхозчи қардошларимга бағишлайман)

Гўзал уй тиклар уста. Меҳнатда жўш урарди,
Гўё бир жуфт қалдирғоч уясини қуарди.

Дер бир ўғлон: — жон уста, ёй чўпидек қуридим,
Оҳу кўзли бир қизни севиб, шамдай эридим.
Тезу гўзал қур, дўстим, руҳимнинг бу маъвосин,
Роса толиқтирган у қалбимнинг ишқ савдосин.
Дилимнинг дунё қадар ширин орзу-армонин,
Офтобий фикрларин, баҳорий ҳис бўстонин,
Бежоғли оқ уйимда илитмоқни истайман,
Ҳасратимни, шавқимни овутмоққа қистайман.

Гўзал уй тиклар, уста. Меҳнатда жўш урарди.
Гўё бир жуфт қалдирғоч уясини қуарди.

— Жон уста, моҳир уста, қилган ишинг иш бўлсин:
Чароғбон осмон каби айвоним кенгиш бўлсин.
Узоқлашсин дилимдан зулмат ила дард бутун.
Деразамда ой ботсин, деразамда туғсин кун.
Кулсин, ўйнасин шуъла уйимда руҳим мисол,
Ҳам гул юзли келажак қўзидай шўхим мисол.
Гўзал уй тиклар уста. Меҳр-ла ғишт терарди.
Гўё бир жуфт қалдирғоч уясини қуарди.

— Жон уста, ахир, менинг буюк бир ниятим бор,

Ҳаёт қурмоққа менинг қалбим бор, қудратим бор.

Жон уста, тез юксалтгил сен руҳимнинг маъвосин.
Мен иситмоқ истайман қалбимнинг ишқ савдосин,
Ҳовлимда бир роҳатбахш бўстон солмоқчиман мен,
Юртимда бир мислсиз боғбон бўлмоқчиман мен.
Тўлар гулу қушларга боғим-бўстоним менинг.
Тошар ёрқин ҳаёт-ла қизил ашъеним менинг.
Умримиз ҳамिशалик бир баҳор қучоғида.
Офтоб табассуми бор ёримнинг дудоғида.
Гўзал уй тиклар уста. Меҳнат-ла жўш урарди,
Гўё бир жуфт қалдирғоч уясини қуради.

1937

Д А Ъ В А Т

Оҳ, хушдир нақадар бу гўзал шом —
Гўё қора кокил ёзган дилором.

Еру кўк нурафшон,

Оҳ, гўзал ҳар ён!

Севгилим, куттирма, соҳилга кел.

Кел, кел, сайр қил.

Юлдузлар сочяпти нурли ёлқинлар.

Чопогон болалардир бу шўх тўлқинлар.

Қўлларида Ой — бир копток мисол.

Оқ шойи рўмолда, эй соҳибжамол,

Соҳилга кел,

Кел, кел, сайр қил.

Буни тополмассан, ноёбдир бу он.

Соя-ю салқин ҳар ён.

Яшил кўлка ловиллар,

Япроқлар шовиллар.

Кел, ипак сочинг силайин, жонон,

Сен бирла яшай лоақал бир он.

Кел, завқли йилларинг

Ҳам тўзғин кокилларинг

Тўкилсин юзимга,

Қулоқ сол сўзимга.

Оҳ, хушдир нақадар бу ажиб шом —

Гўё қора кокил ёзмиш дилором.

Еру кўк нурафшон,

Оҳ, гўзал, ҳар ён!

Сигмайди оламга нашъалар бу гал:
У ёнда табассум, бу ёнда ғазал.
Ҳар хаёл мисоли жонли қанотдир,
Буларнинг ҳаммаси дўстим, ҳаётдир.

1936-1937

ЕМҒИР ЕҚҚАНДА

Емғир ёғар, рақс этадир дур томчилар,
Шодаланиб маржон-маржон нур томчилар.
Кўкда икки қора булут урилроқ,
Гулдирадн бирдан момоқалдироқ.
Уясига қушлар учиб пириллайди,
Тарновлардан сувлар оқиб шириллайди.
Гулдирайди кўқда чақмоқ қалдироқлар,
Бир-бирига урилгандай неча тоғлар.
Орт йўлига чоғланганга, елганга боқ.
Адирдаги у кичкина ўғлонга боқ,
Ўз дилидан янги сўзлар тўқиб сўйлар,
Оёқларин шапиллатиб қўшиқ куйлар.
Қула-кула шу йўлакдан қочар бир қиз,
Юракчаси бўлмаб бу дам хавотирсиз.

Чопар унинг ёнида

Бир йигит шу ёғинда.

Турма йигит, қўлтиқламоқ замондир,

Табиатнинг энг шўх, шодлик онидир.

Ёғ ёмғирим, шалола бўп ёғ!

Қатим-қатим зартола бўп ёғ!

Сочилган паришон ёр сочи бўлиб,

Бағри ёниқ саҳролар иложи бўлиб,

Ёғ ёмғирим, шалола бўл,

Қатим-қатим тола бўл!

Замзама қил, ширин-ширин сайра, ёмғир,

Кўчаларда бола каби яйра, ёмғир.

Барн ұтар, тұлғон само кўксим каби.
Эй момоқалди роқ, сас бергил сасим каби.
Ёғ, эй ёмгир, фикрим каби, ҳиссим каби.
 Узоқ, яқин чўлларга ёғ,
 Ўлкаларга, элларга ёғ!
Ёмгир ёғар, рақс этадир дур томчилар,
Шодаланиб қатра-қатра нур томчилар,

1936-1937 .

ШИРИН ҚИЗ

Зариф оёқларинг нозик бунчалар!
Гўзал андомингни оҳиста улар
Қандай обормоқда, билмам, ширин қиз?

Бу гул қўлларингдан бордир шикоят:
Улар дилгинамни тутиб бағоят,
Қандай суғурмоқда, билмам, ширин қиз?

Сенинг марҳаматли, тийрагу топқир —
Кўзларинг ҳиссимни мендан ҳам чуқур
Қандай англамоқда, билмам, ширин қиз?

Шамолли, тўлқинли гўзал рафторинг
Улган ҳисларимнинг янградиб торин
Қандай жонлатмоқда, билмам, ширин қиз?

Уфқда офтобни қандай сарғайтди,
Лоланинг кўксини қандай қорайтди
Ениқ ёноқларинг, билмам, ширин қиз?

Мен бир қир қушиман, сен бир нилуфар,
Менинг ўпишимни қандай рад этар
Гўзал дудоқларинг билмам, ширин қиз?

1936-1937

Р А Қ С

(Биринчи рақс ансамблимизга бағишланади)

Ажабо, Сизмисиз толмай ўйнаган,
Ё кўкда бургутларим қанот қоқдим?
Ёки юрагимда жўшиб қайнаган
Ширин орзуларим гулхан ёқдим?

Гоҳо турна каби тизилганда сиз,
Фикрим сатрларга тизилмасинми?
Рақс тўлқинида сузган онда сиз
Туйғум кўзларимдан сузилмасинми?

Ўйнанг, чирпирасин яна сарсари
Эски тўфонларим, гирдибодларим!
Ошифта руҳларнинг денгизи сари
Оқсин бу ҳисларим, дилмуродларим!

Куйлаб ўйнаркансиз, наздимда, гўё —
Чақмоқлар чақнади навбаҳоримда.
Гўёки янгитдан яралиб дунё,
Нуристон балқиди юлдуззоримда.

Ажабо, Сизмисиз толмай ўйнаган,
Ё кўкда бургутларим қанот қоқдим?
Ёки юрагимда жўшиб қайнаган
Ширин орзуларим гулхан ёқдим?!

1936-1937

БИР ҚУЕШУ, БИР НИГОҲ

Ҳаммаёқда совуқ, қору қаҳратон,
Чилланинг жони ҳам келмиш бўғзига.
Кечки изғирину шомги бу бўрон
Тушмиш нақл бўлиб халқнинг оғзига.

Борлиқ сокин, борлиқ лолсимон
Ва лекин яқиндир фасли гулистон.
Яшил манзаралар бир хаёлсимон
Ҳалитдан ўнгимда бўлур намоён.

Қорга тегиб субҳий Қуёшнинг қўли,
Шарқираркан сўлим сувларнинг йўли,
Ҳар ёндан баҳорга ёғди олқишлар.

Сен ҳам ўт нигоҳ-ла менга боққан он
Эриб дилда ҳижрон,
бу қиш, гуландом,
Сенга қучоқ-қучоқ гул этар инъом.

1936-1937

МЕНИНГ БЕШИИЛЛИГИМ

Ўз ишин битказди ҳар ким сарбасар,
Ушалтмай дунёда армон қўймади.
Қимдир ер остидан келтирди хабар,
Қимдир кўкка учди, лек боз тўймади.
Эллар тилагини олди замондан,
Бизга кўнгил сўзи қолди замондан.
Гўзалдир, бир юксак ишни ҳаваслаб,
Шу заҳмат йўлида қон-терга ботмоқ.
Гўзалдир ой ила қуёшни саслаб,
Уларни ҳам бизнинг сафларга тортмоқ.
Даврон-ла қўлни қўлга бермоқ яхшидир,
Ҳар боғдан бир чечак термоқ яхшидир.
Пешқадам бўлмоқ-чун ҳар қизу ўғлон,
Бир мақсад йўлида от сурар ҳар он.
Еру кўк, денгизда ўтли ҳар юрак
Бир иш жабҳасида уради жавлон.
Афсус, умр қисқа-ю, орзу бепоён,
Бу қайғу-ла титрамас қайси тирик жон?

Бу вафосиз умр, ўшал жўшқин сой,
Еронлар, бесамар оқиб кетмасин.
Бу гўзал жаҳонни ойнак деб санаб,
Ҳар келган шунчаки боқиб ўтмасин.
Келингиз орзуга стайлик, дўстлар!
Тоғларни тоғларга улайлик, дўстлар!

Айрилиб орзумнинг нурталошидан,
Беҳуда ёлмагил кўнглимда, илҳом!
Гоҳ ботиб, гоҳ чиққан қиш қуёшидан
Дарс олиб, орқада судралма, илҳом!
Нега истаганим бўлмасин, нега?
Менинг бешйиллигим тўлмасин, нега?

Ш Е Ъ Р И М

Сен борлиқнинг ўзисан, шак борми бунга?
Ақли, дили, кўзисан, шак борми бунга?
Кечалар ой сеинки, кундузи қуёш —
 Коинот мисол.

Ҳар ён гўзаллашмоқда, сен ҳам гўзаллаш,
 Шу ҳаёт мисол.

Борлиқнинг ранги сенсан, оҳанги сенсан,
Гулу нурлар чамбари, зартонги сенсан.
Кел, булбул қаршисида ёниб очил, кул —
 Қизил гул мисол.

Ҳар нарса соддалашур, сен ҳам теран бўл,
 Бир кўнгил мисол.

Теранлик содда бўлса гўзалдир бисёр,
Бошимни огритган ул шеър на даркор?
Пурмаъно сасларинг-ла нозиклаш сатрим
 Бир камон мисол.

Таратгил каломингдан соддалиқ атрин
 Ҳар инсон мисол.

Ҳа! Ҳақгўй зарифликнинг номи ўзгача.
Кучга тўлгил, қувватнинг таъми ўзгача.
Улкалар қуроқланур, қуроқлан сен ҳам,
 Улкалар мисол!

Жон дея, жонон дея постда тур бардам,
Бир аскар мисол!

Ҳамма билур: ҳаётнинг сўнгги ўлимдир,
Эвоҳ, бу ғамгин савдо ёмон зулмдир.
Шеърим! Бир кун шу қалтис ўйин озори,
Бизни сургаклар.
Сен ҳам мендай ўлгину, фақат мазоринг
Бўлсин юраклар!

1936

СОБИР УЧУН

Не қилайки, фикрим каби нурга тўлсин қўшиқларим,
Порлоқ баҳор самоси-ла ҳамранг бўлсин қўшиқларим.
Севинчлар-ла жаранглаган бир занг бўлсин қўшиқларим.
Атрли бир гулчамбари оҳанг бўлсин қўшиқларим.

Эҳ, қўшиқлар кўп шу қадар, қувватданми куйлайин
мен?

Ишдан, кучдан, жасоратдан, суръатданми куйлайин
мен?

Ёки ўтган разолатдан, даҳшатданми куйлайин мен?
Нуримизни тилкалаган зулматданми куйлайин мен?

Сен ҳайбатли, жаҳаннамли даврларни кўрдинг, Собир!
Ишчиларга ёғдирилган таҳқирларни кўрдинг, Собир!
Деҳқонларнинг бўйнидаги занжирларни кўрдинг, Собир!
Юрак риштасидай нозик фақирларни кўрдинг, Собир!

Ҳар жаҳонгир йўлтўсар бўп, уриб сурди халқимизни,
Неча замон қутурган чор эзиб қирди халқимизни,
Мусовот-ла дашнак келди, олиб сотди халқимизни,
Бари синиқ камон этиб, зор йиғлатди халқимизни,

Кўп замонлар бир дев каби кўксимизга чўкди улар,
Юртимизу кулбамизни вайрон этиб кетди улар,
Тўфон бўлиб боғларимиз мевасини тўкди улар.
Дерди элим: «Бўйнимизда бир азобли юкдир улар».

Ҳаётдай ёз ёвникийди, ўлимдай хазон бизники.
Рақсу ғазал уларники, мотаму фиғон бизники.
Қошоналар бойлардайди, маскани вайрон бизники.
Айш уларда, нўш уларда, захр ила қатрон бизники.

Мозорингдан туриб Собир, энди озод элларга боқ!
Алвон қўёш қўйнидаги бу шуълали саҳарга боқ!
Яшил тўлқин оғушида нафас олган чўлларга боқ!
Бизга ҳаёт, бизга шодлик бахш айлаган раҳбарга боқ!

Қалқ мазордан, ўлкамизнинг тоғин, дашту тўзини кўр!
Янги-янги бахшиларнинг созини кўр, сўзини кўр!
Озарбайжон қизларининг порлоқ кундай юзини кўр!
Ҳам бугунни, ҳам эртани олддан кўрган кўзини кўр.

Бастимизга боқ, бу хотин жасурлардан жасурроқдир,
Тераётган пахтасидай бахти ёрқин, кўнгли оқдир.
Ҳали Лайло фазоларга қанот қоқиб учажақдир,
Маня Ватан сарҳадида ҳилпираган бир байроқдир.

Сайр эт бизнинг Мил чўлини, элдор бўлган Муғонни
кўр,
Тупроқлари сийнам каби нафас олган Оронни кўр,
Қорабоғда, ҳам Губада боққа кириб боғбонни кўр.
Бу ерларда инсон каби яшаётган инсонни кўр.

Чиқди сендан сўнгра минг-минг ажиб мутрибу
хушхонлар,
Юрт қирига даста-даста келди ўйноқи жайронлар.
Ёғди ёмғир, яшил тўлқин ила мавж урди бўстонлар,
Ёнди булбул, чақнади гул, этиб сархушу ҳайронлар.

Янги-янги суҳбатимиз, янги-янги созимиз бор,
Яшаймиз қондошу қардош, китобимиз, ёзимиз бор,

Тинчу ширин меҳнатимиз, хаёлимиз, орзумиз бор,
Руҳлар тетик, кайфимиз чоғ, севгимиз бор, нозимиз бор!

Деҳқонларнинг уйларида ёнар тинчлик чироқлари,
Сайр этгум шод, чорлар мени юртим яқин-йироқлари.
Биродарлик боғидир бу бизнинг совет тупроқлари,
Рақс этадир дарахтлари, чапак чалар япроқлари.

Сув юзида кемамиз бор, қўк юзида тарлонимиз,
Ер юзида наъра тортар қўшин-қўшин арслонимиз.
Кўп буюқдир давронимиз, бепоёндир майдонимиз,
Шуҳратлимиз, нурқисматмиз, озоддир пок виждонимиз.

Олқиш бўлсин мазорингга бу қардошлик дунёсидан,
Бу қардош эл қайғусидан ҳам муҳаббат савдосидан,
Фикримизу ҳиссимизнинг чечакланган маъвосидан,
Ҳар кавказлик бастакорнинг байналмидал навосидан.

С А Н Ъ А Т К О Р

Оҳ, қандай буюк шараф санъаткор бўлмоқ,
Кўнгиллар дунёсидан хабардор бўлмоқ!
Не гўзалдир бир ҳисдай бесас, бесўроқ
 Қалбларга кирмоқ,
Бутун маразликларни дангал, эй ўртоқ,
 Йиқиб емирмоқ!

Мен руҳланиб теграмда жўшган йиғиндан,
Ҳайқиргум элнинг баланд толелигидан.
Унда маним-ла эллар жону кўнглимдан
 Бўларкан огоҳ,
Ким: «Кўп билу оз сўзла» дея йўлимда
 Туролур ногоҳ?

Мен қаршимда ям-яшил чўлларни кўргум,
Файратли, шижоатли элларни кўргум.
Мен саҳнада кўраман тоғ-довондаги
 Тўй айёмини.
Кўраман ТартарГЭСнинг пўлат тўғондаги
 Ғалаёнини.

Кетсин меҳнат ўрнига қуруқ сўз берган,
Келсин темир тоблаган, ердан дур терган.
Борим уларнинг мулки, улар ҳам бизга
 Дўсту тарафдир.

Бу инсонлар шоири бўлмоқлик, албат,
Буюк шарафдир.

Шундай даврдаманки, бронза қанотланур,
Қора тошнинг, мраммарнинг сийнаси ҳаётланур.
Гавдаланур ўнгимда буюк бир амал,
Юксалур бошим.
Ҳузур-ла сайр этароқ, шеъримдан аввал
Оқар кўз ёшим.

Оҳ, қандай буюк шараф санъаткор бўлмоқ,
Кўнгиллар дунёсидан хабардор бўлмоқ!
Не гўзалдир бир ҳисдай бесас, бесўроқ
Қалбларга кирмоқ,
Бутун маразликларни дангал, эй ўртоқ,
Иқиб емирмоқ!

1936

КҰНГЛИМНИНГ ДЕГАНЛАРИ

Дер кўнглим тонг маҳали:
Йўл бошидир бу ҳали...
Буюк кунлар, қувноқ кунлар, шон кунлар,
Йўлингда посбон кунлар
Ҳали қаршимиздадир.

Булар нимамиш ҳали.. —
Дер кўнглим тонг маҳали...
Чаккивойлар ҳаётдан кўп дакки ер.
Пухта дастгоҳ, ширин меҳнат, дурдай тер
Ҳали қаршимиздадир!

Отам дерди: «Қадимгига не етсин!»
Кўнглим, ахир, қандай бу йўлни тутсин?
У ширин ўйга тўлар,
Дер: «Ҳали недир булар...»

Ой шуъласи, тўлин юрак, яшил боғ,
Қизғин офтоб, салқин чашма, қорли тоғ
Ҳали қаршимиздадир!

ТАРТАРГЭС ҚҰШИҚЛАРИ

I

Яна кўнглим узоқларда,
Қуш қўнмаган овлоқларда
Қанот қоқар тарлон каби.
О, сархушман! Фикру хаёл
Водий узра ошифтаҳол
Таралмоқда туман каби.
О, мани жўшдирган надир?
Қайси даврон, қайси аср
Бўлган бизнинг даврон каби?
Гоҳи пастлаб, гоҳ баландлаб,
Гоҳи тоғда, гоҳ яланглаб
Эркин чопсин сўз отлари
Юрагимда жайрон каби.
Яна чақмоқ чорлар олға,
Қўшиқларим уриб долға,
Гувиллайди тўфон каби.

II

Гул мавсуми келди. Пешвоз —
Чиқ, сим созлаб торчи шоввоз,
Бир куй чал эллар ишқида.
Дунё яшил, қуёш тилло,
Жилмаяди у дилрабо
Сезгир кўнгиллар ишқида.
Садаф торни созла тезроқ,

Сабрим сарви тўкди япроқ
Бу сарин еллар ишқида.
Бир наво чал, жон ўйнасин,
Тоғларда туман ўйнасин
Сен чертган торлар ишқида.
Мен ҳам сўз-ла оқистароқ
Уй зулфига солдим тароқ
Биллурий Тартар ишқида.

III

У ён дара, бу ён дара,
Ҳар довонда бир манзара,
Эҳ, не маскан бу Қорабоғ!..
Қўк юзида шўх булутлар,
Ер юзида бахмал ўтлар,
Бу қуёшли саҳарга боқ!
Ҳар ён тоғдир, ҳар ён ўрмон,
Бинафшаю лола ларзон.
Булбулларга, гулларга боқ!..
Гоҳ мулойим, гоҳ асабий
Бир долғали умр каби
Оқиб ўтган Тартарга боқ!..
Тартардаги саҳналарга,
Пўлат тўшли даҳналарга,
Инсонга боқ, ҳунарга боқ!

IV

Тартар сойи! Не замондан,
Қайси қаҳҳор бир тўфондан,
Айт, бошланди бу жўшишинг?
Ҳар оқишинг бир инқилоб,
Ҳар водинг — дурмаъно китоб.
Бошингда бор не-не ишинг.
Ғам бирла оқиб ўтганинг,

Яйноқдан¹ ҳосил кетгани
Бўлдим такрор — кечмишинг?
Дол қолдим қалбий савола:
Сенда оққан у шалола
Эмасми тарих кўз ёши?
Мендан бўлак дўстинг борми,
Фарёдингга ғамгусорми
Бу ерларнинг тоғу тоши?

V

Тартар сойи!.. Тартар сойи!..
Дод-фарёд-ла умр зое
Утганин сол ёдингга сен!
Бир вақт жондан тўйди қишлоқ,
Ташналиқдан куйди қишлоқ,
Оҳ, етмадинг додига сен!
Эл ёнганда бўлиб кабоб,
Не-чун тўлқин отиб шу топ
Сув сепмадинг ўтига сен?
Ваҳшийланиб қонли олов
Қулоч ёйганда беаёв,
Боқдингми ҳеч ортингга сен?
Гўзал Ватан, сўйла Она,
Сўйла, учдинг ёна-ёна
Қимнинг гирдибодига сен?

VI

Бу не йўлдир, дашнак йўли...
Ҳар дараси қон-ла тўлиқ.
Қандай разил машъум оти!
Денгиздан денгизга қадар
Солиб дилларга ғам-кадар

1 Яйноқ — тоғ ёнбағридаги галлазор.

Эл тўғради бу ёв зоти.
Даҳшату ваҳшат ҳар ёнда.
Одам бошин ер дарранда.
Номи таниш: мусовотий.
На боғ қолди, неки боғбон.
Этди бизни хонавайрон
Ўқу ўлим истибдоди.
Ким қўл силтади зулматдан,
Ким йиғлаб бу фалокатдан,
Кўкка ўрлади фарёди.

VII

Улар сўзи ёлғон бўлди,
Бўлган бўлди, қолган қолди.
Қунларимиз, жўшдир мани!
Бирга ишлаб, бирга яшар.
Бир-бирига жуда ўхшар
Бу тоғларда турк, армани.
Орзумизнинг масканидан,
Боғимизнинг гулшанидан
Чорламоқда Тартар мани.
Дўст бўл, Тартар, тут қўлимдан.
Узоқлашма иш йўлимдан.
Йўқса, нуқсон кутар мани.
Бири ёнар, бири сизлар,
Билурсанки қандай эслар
Қалам мани, дафтар мани.

VIII

Гоҳ у кўздан, гоҳ бу кўздан,
Мирўв тоғдан, Олакўздан
Бера-бера нишон Тартар,
Тоғу тошни қўпорароқ,
Тўрағайдан олиб сўроқ,

Элни элга қўшган Тартар.
Гуриллаган ҳаёт каби,
Водийлардан оқ от каби
Эй пишқириб ошган Тартар.
Утмишингни солма ёдга
Беписанддир бу дунёда
Йўлдан адашган, Тартар.
Не ишинг бор тоғу тўзда?
Кел қалбима Модоғизда
Қондек қуйил, бўшан, Тартар!

IX

Ҳар довонда бир томоша,
Кўнглим учар тоғу тоша,
Чорларкан юрт табиати.
Тоғ бошида туман гўзал,
Ул қорайган ўрмон гўзал.
Кўнглимдадир муҳаббати.
Ким дер сени ёмон, дунё?
Сен гўзалсан, омон дунё,
Эй қуёшнинг омонати!
Утмишнинг кўз ёмғиридан,
Юрагимнинг томиридан
Сизиб ташла шикоятни
Эй азалий пок ниятнинг,
Бору йўқ инсониятнинг,
Аввалу охир жаннати!

X

Кўзингни оч, тоғларга боқ,
Бир гўзалдир бу Қорабоғ.
Табиатнинг қучоғида
Туғилгандай узвиятнинг
Ҳам гўзаллик, муҳаббатнинг

Энг сафоли бир чоғида.
Узун сочли қизлар каби.
Созин чалар сизлар каби
Тартар кумуш ётоғида.
Арзийди бунда берсанг жон,
Булбул қалбидан оққан қон
Бор қизил гул ёноғида.
Юрагимда сўзим қолди,
Бу тоғларда кўзим қолди
Бир оҳунинг дур шоҳида.

XI

Бу алданиш не-дир ахир!
Ишдан гапир, кучдан гапир,
Қуйлагил сўзона шоир!
Гуркирайди эл сасида,
Элнинг сийна қафасида
Сўзларингнинг жони, шоир!
Энди ўтмас бўш ашъорлар,
Мингиллама ул «изҳор»лар!
Оркестринг қани, шоир?!
Чекиниш йўқ, сўз заргари!
Шариллаган бу Тартарни
Яхши ўрган, тани, шоир!
Ҳақиқатни кўрмаганнинг,
Элга кўнгил бермаганнинг
Учсин ном-нишони, шоир!

XII

Ёндираркан бағрингизни,
Сезаман оғригингизни,
Нохуш боқманг манга, тоғлар!
Қалбингиздан ўтган туннел

Ҳам гурлаган бу тошқин сел
Жонлантирар юртни тоғлар!
Зулматни биз йиқмоқчимиз,
Ойдинликка чиқмоқчимиз,
Нима дейсиз бунга, тоғлар?
Чироғингиз сўнмас асло,
Бундан кейин тўлмас асло —
Юрагингиз қонга, тоғлар.
Ортар қадрү қимматимиз,
Лек хомчўт-ла меҳнатимиз
Эришолмас шонга, тоғлар!

XIII

Офтоб чиқди зулмат ора,
Тун кўксини этиб пора —
Тилкалади ёмонликни.
Баски юртим нурга шайдо,
Юлдуззорлар этар пайдо
Тонгдан ҳайдаб туманликни.
Щариллабон жўшиб-тошиб,
Қел, Тартарим, тоғдан ошиб,
Кезгил дашту равонликни.
Ўз кучингни билдир бугун,
Жаннат бўлу ўлдир бугун
Илонлигу чаёнликни.
Яша, ҳаёт йўлимизнинг,
Ақлимизнинг, қўлимизнинг
Қуввату нур султонлиги!

XIV

Ҳар тўлқини санам Тартар,
Шайдойингман манам Тартар,

Овут мени ётоғингда.
Кўнгил очар шеъру созинг
Шивирласин бу нозимнинг
Тўлқинланган дудоғида.
Етар ортиқ узилмайлик.
Нур мисоли эзилмайлик.
Топталиб тун оёғида.
Оҳимиздан ел қўзмади,
Роса ёндик... дур тизмади
Шафнам умр япроғида.
Ёқ чироқни лола қилиб,
Нурли сарин ҳолат қилиб
Келин уйин қучоғида.

XVI

Кел, керибон тўшимизни,
Биз бошлайлик ишимизни.
Қувват сендан, ҳикмат мендан.
Дошкесанда, тоғда, тошда,
Ҳар жабҳада — мард савашда
Ҳиммат сендан, журъат мендан.
Ўлкамизга темир даркор,
Темирдадир ул нони кор.
Шиддат сендан, заҳмат мендан.
Гозох, Евлох довонида,
Электрпоезд карвонида
Суръат сендан, суҳбат мендан.
Элимга нур сендан келсин,
Барқу ҳузур сендан келсин,
Шеър, қўшиқ, санъат мендан.

XVI

Тартар ГЭСни сайр этмоққа —
Келинг бизнинг гўзал ёққа
Бу ернинг ўз олами бор.
Ҳар водийнинг бир асрори,
Ҳар довоннинг бир баҳори,
Ҳар тоғнинг бир кўрками бор.
Бу ерга тери томганнинг,
Ою Кун каби ёнганнинг
Не дарди бор, не ғами бор?
Оқшом янграр рубоб саси,
Қорабоғнинг шикастаси!...
Ҳар кимнинг бир ҳамдами бор.
Ботма, Қуёш, тўхта бир он,
Тор келмасми сенга у ён?
Борми шундай сўлим диёр?

XVII

Сасим ҳар дилга бонг урсин,
ТартарГЭСни ҳамма кўрсин.
Билсин, бунда кечар не ҳол:
Бунда кўҳна мозорликдан,
Хаёл бўлган бир борликдан
Канал ўтар — оби зилол.
Бу ерда мен кўрдим бир чол
Чеҳрасидан сездим алҳол —
Кўнглидан кечар бир савол.
Дедим: — Ота, дардингни ёқ.
Эмасман бир ҳовуч тупроқ.
Ғамгин ўйни итқит дарҳол.
Боқ зарбдор бу матонатга,
Боқ муҳташам иншоотга,

1 Шикаста — озарбайжон лирик ғазалиётининг бир тури.

Умр сўнар, ловиллаб қол..

XVIII

Қўлимда бир синиқ коса...
Умр ҳам бевафо роса.
Уй сурдим ҳар одам каби.
Хийлагина ботдим ғамга.
Сўнгра дедим: — Жаҳаннамга! —
Кулимсираб Хайём каби.
Шердилланиб дедим: — Юрак,
Умрни ўтказмоқ керак
Шуълали бир байрам каби.
Кўз югуртдим соғу сўлга:
Тартар сапчир тоғу чўлга
Бир тулпори айём каби.
Қалбим чулғаб бу томоша,
Бўш косани урдим тоша —
Майсиз, руҳсиз бир жом каби.

XIX

Эй бу шошқин зилол сойдан,
Кўзим нури мисол сойдан
Эҳсон кутиб боққан эллар!
Бу тупроқ-ла, бу Тартар-ла,
Манглайлардан оққан тер-ла
Қаддин ростлар замон, эллар!
Замон бизга бир қўноқдир,
Бахти порлоқ, кўнгли оқдир,
Эй меҳмонга меҳмон эллар!
Тартарни тез йўлга солинг,
Ҳар дардидан хабар олинг,
Эй жон эллар, эй жон эллар!
Кўнглимизда, кўзимизда,

Қалбимизда, юзимизда
Кўринмасин туман, эллар!

XX

Саҳару шом Ер юзидан
Кечсин, гўдаклар кўзидан
Кечган латиф уйқусимон.
Гулу маъдан ошиғимиз,
Ҳар далага қўшиғимиз
Оқсин мисли обиравон.
Борлиқ лаззат бериб бизга,
Тўлсин бу кенг қалбимизга
Мисли эзгу орзу-армон.
Ишдан кейин гулшом кезда
Май кўзаси қўлимизда
Садо берсин қўзи мисол.
Қўлда говол¹, сийнада тор.
Бу дунёда не бойлик бор
Инсон ўғлиң ўзи мисол?

XXI

Бир соз каби дараларда
Шарқирангиз парда-парда,
Эй руҳимга яқин сувлар!
Йўқдир сиздан фарқим менинг,
Тинмас савти шарқим менинг,
Тўхтов билмай оқинг, сувлар!
Бир уйқусиз юрак каби
Бу умр чашмамиз туби
Қуримасин, боқинг, сувлар!
Яшил руҳимиз ғазалин

¹ Говол — кавказча кичик ноғора.

Шундай куйлангки, азалий
Тоғ тебрансин, тошқин сувлар!
Сўйланг нафосат достонин,
Жаранглатинг ишқ камонин
Сайраб оққан ошқин сувлар!

XXII

Тиним билмай еллар, келинг,
Эй тугалмас селлар, келинг,
Мен куйлайин рубоб каби.
Ҳар кўнгил ўз ҳисобига
Абадият рубобига
Зарб уради мизроб каби.
Дилимиз пок, сернур бўлсин,
Изларимиз чуқур бўлсин,
Кўк юзида шаҳоб каби.
Зар Офтобга юз бурайлик,
Қошоналар биз қурайлик,
Нурин қуйсин моҳтоб каби.
Кўкка боқинг, эй дўстларим,
Ғужум-ғужум юлдузларни
Сиқиб ичинг шароб каби.

XXIII

Бу қўшиқлар Тартардаги,
Тупроқдаги, башардаги
Нуру қувват қўшиғидир.
Бу қўшиқлар маданият,
Дунёдаги ширин лаззат,
Озод меҳнат қўшиғидир.
Бу қўшиқ кенг юракларнинг,
Дарёга тенг юракларнинг,
Самимият қўшиғидир.

Бу қўшиқлар малоҳатга,
Гўзалликка, муҳаббатга —
Бўлган ҳурмат қўшиғидир.
Бу қўшиқлар коинотнинг,
Ажиб тотли бир ҳаётнинг
Абадият қўшиғидир.

Апрель 1936

УЧ СОҒЛИҚ ҚАДАҲИ

Кечанинг дудоқлари жилмаяр эрди,
Мособекий севинч-ла: — Ичинглар! — дерди.
Ичинг, бу олтин шароб ўз боғимизда —
Устирилган тоқларнинг шираси, боли.
У ҳатто сал кўҳнадир, эмас навсоли¹.
Юзлардан шаббодадай кечди фараҳлар,
Туннинг офтоб булоғидан тўлди қадаҳлар.
Дўстлар ичиб, кўзлари сузилиб қолди,
Нордон майдан лабларин буришиб олди.
Ким эди у, инсонлар? Сизга танишлар!
Дунёда Сиздай жўшган ул ҳамравишлар.
Жонларидан отилган ҳар янги заҳмат
Қўшар обираҳматдай қувватга қувват.
Бу кеча шу боисдан лаззат олулар,
Бўш вақтни сархуш этиб завққа тўлулар.
Қуйлаган ким, чалган ким, базм қоришиб,
Мана, торга сўз берилди диллар ёришиб.
Соз симида недир деб нола қиларди,
Кечанинг дудоқлари кулимсирарди.

Бугун тоза гул юзин очган кунидир,
Дунёдан ёлғизликнинг қочган кунидир.
Дўст уйида гуркирар янги нафаслар,
Деворларда акс этар шуълалар, саслар.

1 Навсоли шароб — янги, пишиб етмаган шароб.

Янги ишқ оловин ёқиб бу ўчоқ,
Очилди ҳаёт ичра янги бир булоқ.
Она тутар гўдагин ўз қучоғида,
Гўё бир гул очилмиш жаҳон боғида.
У бола сийнада бир башарми ё?
Зилол сув юзида нилуфарми ё?
Абадийдир жаҳонда, дея, излари,
«Отанинг ҳам ғурур-ла кулар кўзлари».
— Тўлдининг қадаҳларни! — хитоб жаранглар.
Сўзлар тинди. Қўлда тор секинлаб янграр.
— Она! Она! Абадият чашмаси.
(Оҳ, ҳеч қачон ёмон кунга тушмасин!)
Она бўлмоқ шарафларнинг шарафи.
Бу сийнаси гавҳар тўла садафни
Узоқ замон топтадилар, чалдилар,
Қабутарни чақиб, заҳар солдилар.
Гўзал она, сенинг биллур жонингда,
Шафақларга илҳом берган қониңгда
Қўшиғимиз пойдевори қурилди,
Кўз ёшимиз юрагингда дур бўлди.
Она сенга равомидир пасалиш?
Қўйнинг — бешик, юмшоқ кўксинг — нозболиш.

Номгинаннга туширма доғ, гўзал қиз!
Бўлма тунда сояи боғ, гўзал қиз!
Жилваланма иффатсизлар ичида,
Ола кўзли бу юлдузлар ичида.
Ойдан ойдин, сувдан тиниқ кечалар
Хуш ул қизки, ўз ишқини ҳижжалар.
Юрагида чечакланган муроди,
Дудоғида табиатнинг илк тотти;
Табассуми қалбимизни ёндирар,
Сўз уқдириб, ёр кўнглини тиндирар.
Гўзал хотин, гулламас руҳ-дилимиз,
Тушунчамиз, туйғумиз, хаёлимиз —
Булутдай сузмасанг кўнгил боғидан.

Сен қўшиқсан бу ҳаёт дудоғида.
Сенинг, она, боқшингда қувват бор,
Муҳаббат бор, саодат бор, лаззат бор.
Азал сени қўзи каби излайди,
Абад кутиб йўлларингни кўзлайди.
Келгил, бирга роҳатланиб учайлик,
Сўнгсизликнинг дарвозасин очайлик!

Тиним битди. Гуриллади, мажлис ўйнади,
Юзларда жилваланди бир ҳис, ўйнади.
— Яшасин оналар, дилхуш гўзаллар,
Умримиз сойда оққуш гўзаллар!
Тор сасланди, камонча ҳам қўшилди.
Нашъасидан ҳар кўнгил учар қуш бўлди.
— Кўтаринг қадаҳларни! — Кулги-ю, қаҳқаҳ...
Дўстлар уриштиришар қадаҳга қадаҳ.
Дўстлар ичиб, кўзлари сузилиб қолди,
Нордон майдан лабларин буришиб олди.
Яна тору муғанний балқитар ғазал,
Кечанинг дудоқлари жилмаяр гўзал...

Гўзаллик уясида кўзлар қушсимон
Ипак қанотларини силкитди бу он...
— Дўстлар! — дея бир хотин оёққа қалқди,
Меҳрибон кўзлари-ла йиғинга боқди.
Жисми сал титрагандай бўларкан, дарҳол
Ўз ҳиссин дарёсида бир елкан мисол
Суза кетди оқ кўкси тўлишиб дилдор.
Ҳамсуҳбатлар тинишди, секинлади тор.
— Севинчдан юрагим шижоатланур.
Наздимда кўк учар, ер қаноатланур.
Ҳар ерда, ҳар замон шудир тилагим:
Муҳаббат гўзалликнинг тутсин этагин!
Бу йўлда эл яшариб топсин камолот,
Ишқ ила гўзаллик бўлсин қўшқанот.
Фақат ачинаман юраги кўрга,

Фақат ачинаман сийнаси гўрга,
Унинг руҳ мотамин йўқ ниҳояси,
Тутмас юрагида севги мояси.
Бўш ҳавас бобида кечар жонидан.
Азоб қўлансасин ўтса ёнидан
Қузғундай қағиллаб устига қўнар.
Гоҳ камон инграру, гоҳ кўнгил ёнар!
Эвоҳ, гўзал борки, гул очмас гулдай.
Афсус, эркак борки, бирор булбулдай
Муҳаббат боғида тўкмайди кўзёш.
Ҳидламас саодат гулин бағритош.
Бизга: «Кел, кел!» дейди шуълали кунлар,
Ҳашарлар, қўшиқлар, тўйлар, ўйинлар.
«Кел, кел!» дейди бизга ойлар, офтоблар.
Еру кўк, сувлар бизни чорлаб хитоблар.
Бизга: «Кел, кел!» дейди қувват, маҳорат.
Иш, кураш, саботу ҳаёт, жасорат.
Бизни чорламоқда олтин шафақлар,
Умр китобидан янги варақлар.
Бизни чорламоқда шарафлар, шонлар,
Чақирар ворисий руҳи замонлар.
Эр удирки бугунни кўрар бурундан,
Мускулин зўрроқ эгар Ер томириндан.
Эр удирки, ҳамиша танти, мард бўлур,
Бекор ўтган бир кунни унга дард бўлур.
Эр удирки, юраги чашмадан тиниқ.
Эллар гўзали ҳам чечак мисоли
Сувидан ичар бўп хатардан холи.
Борми бундан тотли дунё иқболи?

Гулдиради олқишлар: Яшасин эрлар!
Қайбиров кулиб деди: Энди ичурлар!
Яшасин соғлом ота, қувватли боғбон!
Яшасин дунёдаги сўлмас гулистон!
Қадаҳлар жиринглади, тор тилга кирди;
Сасида эл қуввати, ёр тилга кирди:

«Эшикдан ҳури келур,
Кўзимнинг нури келур.
Бу ариқни ким очди,
Тоғ сувин дури келур?!»

Булбул учди қафасдан,
Гул очилди ҳавасдан.
Кўзим тўймас гўзалдан,
Қулоғим нозик сасдан.
— Яшасин булбулу гулнинг масали,
Ҳар ким татисин ўз иқбол асалин!
Осуда айлансин чархи даригий,
Яшасин элларнинг нурли ариғи! —
Деб яна бир киши жўшқин сўзлади,
Ўзгача бир ҳолда мажлис бўзлади!..
— Гўдак... бу гунчанинг ҳили ўзгача...
Олқиш уни ўсдирган ошу тузгача!
Нелар умид қилмас келажак ундан!
Боласиз уй недир, бир қора зиндон!
Бола — инсонликнинг абадияти,
Шарафли тупроққа шараф қуввати!
Бола — очилмаган зўр дафинадир,
Инсон давлат учун зар хазинадир.
Бизга пинҳон келган гўзалликларни
Унинг заҳматлари, соф иликлари
Баҳоржўш кашф этар. Жаҳон буюқдир
Ва лекин ундан ҳам инсон буюқдир.
Ҳайф, дунёдан севинчсиз, тўйсиз кетганга,
Нағмасиз, нашъасиз, куйсиз кетганга!
Кетаркан, қайрилиб қарамас, аттанг,
Ҳатто карвон каби чиқармас бир чанг.
Утар бу дунёдан қуруқ сас каби,
Бир шамол, бир хаёл, бир нафас каби.
Биз — оймиз, қуёшмиз, юлдузлар — бола.
Яша бу дунёда бахтиёр бола!

Жўш ур, эй қувватнинг нашъали қалби,
Яша офтоб каби, кoinнот каби —
Биздан ҳам осуда, биздан ҳам порлоқ,
Биздан ҳам муҳташам, биздан ҳам зўрроқ!
Баҳордай қўйинини очсин келажак,
Йўлларга гул-чечак сочсин келажак!
Унга меҳмон бўлур янги насллар,
Бисотини ёзсин шонли фасллар,
Билсинлар жаҳонга не жонлар келур,
Тириклик йўлчиси — инсонлар келур.
— Соғ бўл! Соғ бўл! — дея янграркан хитоб,
Дил қўшиғи йиғинни балқитди шу топ:

Боқчада гуллар,
Сайроқ булбуллар,
Туйғусиз эллар
Бу боламга қурбон!

Илк муҳаббатим,
Қалбим, қувватим,
Айшим, ишратим
Бу боламга қурбон!

Алвон чечаклар,
Зар капалаклар,
Кинли юраклар
Бу боламга қурбон!

Кўкда юлдузлар,
Ерда ялпизлар,
Овора қизлар
Бу боламга қурбон!

Дунёнинг моли,
Жоҳи-жалолли,
Шавқу висоли
Бу боламга қурбон!

Улар куйлади, чалди, ўйнади, чалди.
(Бу — тасвир этилмас ўзгача ҳолдир).
Улар ҳаёт ишқида, дунё ишқида,
Заҳматга равнақ берган зиё ишқида
Ичишди, гапиришди сўнгсиз хаёлдан,
Ҳаётнинг жавҳаридан, биллур зилолдан,
Ўтмишдан, келажакдан, жонли бу кундан,
Саодатдан, меҳнатдан, тўйдан, ўйиндан.
Улар шароб ичдилар шароб ишқида,
Шеър, ғазал, гўзаллик, рубоб ишқида.
Табассум зўр безакдир, дея дунёда,
Қулиб уриштирдилар бодага бода.
Ичдилару, кайфу сафо сурдилар,
Очиқ деразалардан боқиб, кўрдилар:
Рухимизнинг ғазали дилсўзларидай,
Ажиб тотли, қимматли ишқ сўзларидай —
Юлдузларнинг эриб узилишини,
Осмон сузгичидан сизилишини.
Кўрдилар тун пардасин сўкилишини,
Қоронғулик эриб тўкилишини...
Ва ҳамма: — Бас, етар, кетайлик, — дерди,
Қуёш дудоқлари жилмаяр эрди.

1936

ТАНҲО ДАРАХТ

Бағоят қайғули, бағоят серғам,
Оддий манзарали, соддаю кўркам —
Ёлғиз дарахт боқар бир тоғ бошидан.
У қайси айёмнинг жанг-талошидан,
Қайси зилзиладан бўлипти абгор.
Танҳо ўй суради ғарибдай ночор.
Атрофин ўрамиш ёв мисол бир чанг.
Уни таърифлайди ҳар ўтиб-қайтган.
Гўё фалакларнинг пўртанасида
Бир қўзи айрилмиш ўз онасидан.
Магар у кимсасиз бир чўпонмикан?
Подадан ажраган бир жайронмикан?
Денгизда; даҳшатли кўк тўлқинлар-ла,
Оташин зарбали чақинлар ила
Қулаган чорасиз бир елканмикан?
Кўзларида ҳаёт — шўх масканмикан?
Бу ёнда ҳузурбахш қалин бир ўрмон,
Ёзу қиш жилмайиб тебранар ҳар он.
Қушларнинг нағмаси, булоқлар сасп,
Муаттар гулларнинг сарин нафаси —
Давосиз дардларга пинҳон илождир.
Мени ўйлатган шу ёлғиз оғочдир.
Хор қардошим! Шу ҳолда ўтсада ҳаёт,
Абадият сенга берсада қанот,
Сендан қолмас асло нишон дунёда,
Тириклик ниҳқи-ла жўшган дунёда.

Бир тўфон турару, саргаярсан сен,
Бир яшин урару, қораярсан сен.
Бошингда ўйнару ғам булутлари,
Кемирар бағрингни ўлим қуртлари.
Мен ҳам сен сингари сўққабош эдим,
Ёлғизликдан тўйиб охири қочдим.
Юрагим, руҳим-ла қўшилдим элга,
Шу кундан сокинлик бахш этиб дилга.
Боқ, энди мен қайда, ёлғизлик қайда?
У кунларим кирмас ҳатто тушларга.
Озод фикрларга, озод қушларга
Қалбимнинг ҳар кўзи бир ошиёндир.
Ёлғиз яшамоқлик, оҳ, кўп ёмондир.

1936

Г У З А Л Л И Қ

Гўзаллик азалдан бутун элларнинг
Завқ билан яратган шонли ғояси.
Баҳорий руҳдир, — у қизил гулларнинг
Булбуллар бошига солган сояси.

Хушдир «Оҳ, гўзал!» деб юрт, жамоатни,
Ишламоқ, яшамоқ, севмоқ, севилмоқ!
Хушдир ул ҳаётбахш ҳар нафосатни
Юракдан ҳис этиб англамоқ, билмоқ!

Эй, азиз дунёмиз буюк падари,
Меҳрибон гўзали, нодир гавҳари!
Мен сени севганман ҳаммадан аввал.

Фақат ётдир менинг жўшқин руҳимга,
Элимга, ўлкамга, табъи шўхимга
Маъносиз гўзаллик, маъносиз гўзал!

1936

К У Й Л А

Куйлагил, севгилим, дил ҳавасинг-ла!
Илҳом қанотланур сенинг сасинг-ла!
Уйнасин қўшиғингда селлар овози,
Субҳидамда эсган еллар овози.
Қанийди гул ҳидлаган шамолдай учиб,
Қумларни ағдарган тўлқиндай кўчиб,
Титраган ғазали дилсўзинг бўлсам,
Дилингда гурлаган овозинг бўлсам...
Куйлагил! Қувват бер шеърү санъатга,
Қўнглимнинг қушини келтир ҳайратга!
Умримнинг оҳангин шарҳласам, дилбар,
Нақадар куйингга ўхшар, нақадар...
Юрагим хўрсинар сен куйлаганда,
Қошки сен ҳам тингласанг мен куйлаганда!
Куйлагил, севгилим, ўз ҳавасинг-ла!
Илҳом қанотланур сенинг сасинг-ла!

НЕ ДЕМАҚДИР?

Кўпдан бери чалинмас, деворда чангли торинг.
Тутқун дилмисол ўша симлари зангли торинг,
Айт, меҳрибон севгилим, гурлайдими ёки йўқ?!

Мен биламан, ахир, пок дилгинанг-ку садафдан!
Ичидаги дурлари сочилиб ҳар тарафдан, —
Дудоғингда ғазаллар порлайдими ёки йўқ?!

Сен мажлисдан келурсан, мени ҳам қучмиш китоб,
Бекор турмоқ вақтимас, ишда тор, ишда мизроб.
Қандай гўзал қўшиқлар қанотида юксалмоқ!..

Ҳаёт ишдир, курашдир, заҳматдир, саодатдир.
Бунни билиб тинч ётмоқ надир, не хил одатдир?
Не демақдир дунёда баҳор чоғи кексаймоқ?!

1936

СЕНИНГ КЎЗЛАРИНГ

Оҳ, на гўзал сузилган кўзларинг, жонон!
Ажабо, уларни сузмоқ вақtimi?
Туришинг маъноли, нигоҳинг уммон,
Мен ўша уммонда билдим бахтимни.
Сенинг кўзларингми ёшлик боғида,
Наргислар тўлғониб ўйнайдими ё?
Магар чиқилмаган ишқинг тоғида
Ҳаётим чашмаси қайнайдими ё?
Қора кўзларингмас балққан у, зебо
Юлдузи сержило оқшомларимдир.
Руҳим ёритган ҳам балки пурзиё
Баҳорий тонгларим, айёмларимдир.
Балки дунё бахшилари бу ғулгулали
Завқни ким руҳимга солганин айтар.
Тўнгардим, кўзингнинг қувонч шуъласи
Қуйилмаса қалбим жомига агар.
Қора қиш бошимга ёғдиради қор,
Наргис кўзларингдан айирсанг бир дам.
Орзум эшикларин нечун, о дилдор,
Гоҳ очиб, гоҳида ёпасан бирдан.
Сенинг кўзларингми ёшлик боғида,
Наргислар тўлғониб ўйнайдими ё?
Магар чиқилмаган ишқинг тоғида
Ҳаётим чашмаси қайнайдими ё?

1936

БИР БОҚСАНГ МЕНГА

Нигоҳинг қалбимни, эвоҳ, ранжитди,
Бу боқишни бас қил, соҳибжамолим.
Бир боқсанг, жамики мушкулот битди,
Бир боқсанг, оҳ, тўнгди фикру хаёлим.

Янгитдан уйқуси қочган кечалар,
Севгилар, пўртаналар бошланаяк.
Айрилиқлар дилим ўртаб нечалар...
Ёнажак аламли руҳим, ёнажак!

Бу боқишни бас қил энди, гулдудоқ!
Йўқса кўнглимдаги момақалди роқ
Устингга ўт пуркар ҳар ердан бедор.

У ерда тур, бунда тин ол, кут, дилдор.
Лек... толе қуёшим сени кутмоқ-ла
Қўрқинчли водийлардан ўтмасин бекор.

1936

КУЛИШЛАРИНГ

Қаршимда нозланиб яна кулурсан,
Оҳ, билмайсан бу нега ўхшашин, дилбар.
Айтишим ортиқча, ўзинг билурсан,
Лола яноғидаги шабнамга ўхшар.

Насим бўп эсаркан кулгинг, ойжамол,
Орзумнинг муаттар гули очилур.
Кулса дудоқларинг юлдузлар мисол,
Руҳимга салқин бир шуъла сочилур.

Сўйла, гўзалларнинг гул дудоғидан
Бу ўйноқ кулишлар ажиб мушкмидир?
Сенинг ҳар қаҳқаҳанг ой қучоғидан
Кечган булутмидир, учган қушмидир?

Сенинг кулишларинг баҳор тонгидан
Ҳиссу хаёлимга ажиб ранг олур.
Кулки, шеърларим кулишларингдан
Маҳвиёт билмаган бир оҳанг олур.

Сен кулганда менинг бу шод кунимда
Барг ёзиб ҳузримда жонланар баҳор.
Гоҳ бошим устида, гоҳи ўнгимда
Чақмоқларим чақар, сувларим оқар.

Жаҳонки сўлмас бир фусунли боғдир,
Бунда равомидир кулмасдан ўлмоқ!

Ҳайф у шахсгаки қора қабоқдир.
Нақадар ярашур инсонга кулмоқ!

1936

ЮЛДУЗЛАР

Гоҳида порлайсиз титраб, парпираб,
Осмон боғчасида лоладай, гулдай.
Гоҳ тўккан ёшингиз бирдан ярқирар
Лолалар устига ёғилган дўлдай.

Боқишиб сузилган кўзларингизга,
Дерлар: — Сиз нақадар яқин-ёвуқсиз.
Ҳақиқатда эса бир-бирингизга
Сиз жуда йироқсиз, жуда совуқсиз.

Фақат ул офтобдил севгилим-ла биз
Узоқ танишмас, оҳ, нечоғ яқинмиз.
Қошки ўргансангиз... Шуъла кабимиз.

Ширин суҳбатлардан олис бўлсак-да,
Узун йиллар бўйи айри қолсак-да,
Бир хил туйғулар-ла урар қалбимиз!

1936

НАМОЗШОМ

Қуёш сўлгин. Уфқ ҳам тутилмиш мисли хаста,
Сариғ булут пардалари тўлғонур даста-даста
Ва теграда кул рангли соя қуюқлашмоқда.

Қон қўлида қуёшни бўғаётган ким бу он?
Севги йўлларимизда на нур бор, на чароғбон.
Азобли руҳлар каби қоронғулик тушмоқда.

Пок ишқимнинг зулматда не иши бор, покдиллар?
Қолсин ҳаромиларга қора, қўрқинчли йўллар.
Қуёш ботганда менга юлдузу қамар беринг!

Ишқимизни нурафшон бир йўлга чиқармоққа,
Еру кўкни қоплаган зулматларни ёрмоққа —
Ильич қуёшларидан менга бир лашкар беринг!

1936

Т У П Р О Қ

Борлиқнинг онаси, булоғи сансан,
Сенга ўлим йўқдир, ўлим йўқ зинҳор.
Сен бус-бутун асил руҳсан, бадансан,
Гўзал тупроқ, сендан қарздорман, қарздор!

Бу қардошим — дарахт, бу чўп, бу япроқ.
Барини жонлантирган ширангдир ҳар он.
Инсон ҳам сени, эй мўйсафид тупроқ,
Ўзгартган ҳар одимда пайванд этиб жон!

Икки қолипдаги бир руҳмиз, ўртоқ.
Сени ердан олиб, эй қора тупроқ,
Кўкларга элтган ҳам ишим, меҳримдир!

Сенга қувват берган, сенга руҳ берган,
Хаста чўлларингни чечаклантирган
Ҳалол меҳнатимдир, манглай теримдир.

1936

МИНГАЧЕВИР СОҒИНЧИ

I

Эштаман отингни,
Ҳис этаман тотингни
Ҳалитдан дудоғимда.

Чархларнинг хириллаши,
Сувларнинг шириллаши
Сасланур қулоғимда.

Гўзал қасринг сочиб нур,
Хаёл каби юксалур
Туриб кўз қароғимда.

Атрланур гулларинг,
Ул ошиқ булбулларинг
Сайрашиб жон боғимда.

Сени кўрмасдан ўлсам,
Хазон бўлиб тўкилсам
Гулгун баҳор чоғимда —

Сенсиз бағрин доғласин,
Қора кийиб йиғласин
Руҳим тош-тупроғимда.

II

Ватанимга ётларнинг,
Қон ичган жаллодларнинг

Олайган бадкўзи бор.

Куйимда, баётимда,
Азалдан ҳаётимда
Минг бир дарднинг изи бор.

Билмасдим, у давронимда
Уша «дўст»нинг ёнимда
Сўзлашга не юзи бор?

Чопди келган ҳар олчоқ,
Этди мени ўйинчоқ,
Бунга не шак сўзи бор?

Кўнгил, бир қадар тингин!
Дейдиларки, ҳар туннинг
Бир ёруғ кундузи бор.

III

Қаттиқ тепиб тур, дилим,
Жўш ур, жавлон ур, дилим,
Барча эллар-ла ҳамдам.

Ҳар кўнгил бир қуш бўлсин,
Севинчингга қўшилсин
Куринг ҳам, Оразинг ҳам.

Шодлик тори борлигинг,
Умринг, бахтиёрлигинг
Жаранглатсин жамулжам.

Юрак қуши сайрасин,
Уя қуриб яйрасин
Эл гулбоғида ҳардам.

Кулсин ҳар қиз, ҳар жувон.
Офтоб порлатсин мудбм
Сийнасидан ҳар санам.

Ҳар ким ўз ниятига,
Бахту муҳаббатига
Етсин меҳнат-ла бардам.

IV

Солиқ бердим зиёда,
Битди сабрим дунёда,
Эй шуълавар давр, кел!

Давлатинг, ёлқининг-ла,
Хушиқбол тўлқининг-ла
Кел, эй Мингачевир, кел!

Дур сойинг, барқинг бўлай,
Айланган чархинг бўлай,
Дилим муштоқ, о, бир кел!

Қаноти қайрилишни,
Вақтсиз айрилишни
Юртимиздан емир, кел!

Ҳушга айлантиб тушни —
Орзуни, интилишни
Ушалтиб, эй чақир, кел!

V

Қошки дил этиб ханда,
Элга баҳор келганда
Бир жўшқин сел бўлсайдинг.

Кур ила қоришиб сан
Булутлардан нур эмган
Бир қизил гул бўлсайдинг.

Сени бир қиз терсайди,
Нур сочига ўрсайди,
Риштаи дил бўлсайдинг.

Чиқароқ ёв қошига,
Разилларнинг бошига
Соврилган кул бўлсайдинг.

Севгилар ўлкасида,
Ҳар гулнинг кўлкасида
Енган булбул бўлсайдинг!

VI

Эй совет элларида,
Бу юртнинг ҳар ерида
Гурлаган машиналар!

Сиздан иш қардошингиз,
Юксалиш қардошингиз
Не кўзлар, ошинолар?!

Ишла, муҳташам наҳанг!
Эски ранг, эски оҳанг
Туғдирмасин фитналар.

Айлансин фалак чархи!
Очсин юртда бахт барқи
Янги-янги саҳналар.

Қиш кутиб навбаҳорин,
Ўзгартсин жомакорин
Кунлар, ойлар, саналар.

Ўссин, улгайсин инсон!..
Бу йўлни тутсин шодон —
Келажак ҳариналар¹.

VII

Мана, тик бошли тоғлар,
Сийнаси тошли тоғлар
Қулаб теп-текис бўлур.

Тоғларда туман хавфи,
Дараларда жон хавфи:
Устига ўт тўкилур.

У диёрдан бу ёққа,
Бундан нари қишлоққа
Йўл қурилур, йўл келур.

Эл чиқиб ертўладан,
Уй қурмоқда шуълаванд.
Заху зулмат чекинур.

Ўлкамизга сув келди,
Ҳаётбахш ғулу келди
Ширин экин экилур.

VIII

Этар шоду нурнафас
Электрик бу марказ
Биз юксалтиб қурганда.

¹ Ҳарина — вақт. ўлчови. 1 ҳарина 35 йилга тенг.

Қалбимизда нозли Кур,
Ғазалли Кур, созли Кур
Қон каби жўш урганда,

Чарх кучига куч қўшар,
Узанига Кур тушар,
Биз жиловин бурганда.

Келажакдир Гозохдан,
Шамкирдан, Қорабоғдан
Дарагини сўрганда.

Порлатгунча Тартарни
Тўкармиз манглай терни
Ғайрат отин сурганда.

IX

Нечун тин олар офтоб,
Арашда дўстим бетоб.
Шифо бермоққа келсин.

Қуритмоққа кўлларни,
Чўзиб ёрдам қўлларин,
Балқиб турмоққа келсин.

Қорасоқол — ботқоқдир,
Демасин йўл узоқдир,
Уни кўрмоққа келсин.

Қора кўзли гўзалга,
Ширин сўзли гўзалга,
Кўнгил бермоққа келсин.

Унга ўз чироғидан,

Ранго-ранг гул боғидан
Чамбар ўрмоққа келсин.

X

Чўлларда қамиш мисол
Бўлиб бемору беҳол,
Қуридик қичқирмоқдан.

Жон хаста, жонон хаста,
Уламиз аста-аста,
Ёқамизни йиртмоқдан.

Ҳаётнинг ранги сариқ,
Умр оҳанги сариқ.
Ўлдик жон қиздирмоқдан.

Дўстлар бугун турмасак,
Тоғни тоққа урмасак,
Не чиқар бақирмоқдан?!

Қўй, умр эл боғида
Дунёнинг шафағидан
Учмасин гулгун чоқда.

XI

Кел, менинг жаннатим, кел,
Умрим, саодатим кел,
Беза Кур қирғоғини!

Қорли тоғларимизда,
Гулгун боғларимизда
Ёндир кун чирёғини.

Муҳташам бу ГЭС полвон

Шўх сой зулфига ҳар он —
Урмасми тароғини?

У қушдан, бу чечакдан,
Бахтиёр келажакдан
Олдим мен сўроғингни.

Улкамни ярат яна,
Яратиб яшнат яна
Яқину йироғинни.

XII

Утмишимнинг дастидан,
Бобомнинг шикастидан
Кўксим тугун-тугундир.

Бу сас ғариб бобомдан
Ва эски харобамдан
Менга қолган бир ундир.

Зеро, унинг ғамидан,
Унинг жаҳаннамидан
Тоғлар боши тутундир.

Кел, эй Мингачевир, кел.
Кел, мен севган шеър, кел.
Бизга ўргат, тушунтир.

Сен ишни бошлаб бутун
Гурлар экансан, ҳар кун —
Бизда тўйдир, гурунгдир.

XIII

Гўё зангли темир тос
Гарддан бўлгандай халос,

Дунё балқиб бўлур соз!

Гулистон бўлиб эллар,
Завққа тўлиб кўнгиллар
Этар самога парвоз.

Зилолланур сойимиз,
Фалагимиз, ойимиз
Айланади сарфароз.

Кулажак чўлларимиз.
Шовулар селларимиз
Тоғу тошда чалиб соз.

Суҳбатлашар қувватдан,
Кўнгилдан, муҳаббатдан
Севгилим мен-ла ҳамроз.

XIV

Эй Ленининг лашкари,
Ҳаётни ҳақпарварий
Қурган ўзинг бўлурсан!

Доим юриб илгари
Қора тун пардаларин
Ерган ўзинг бўлурсан!

Сендан бошқа кимим бор,
Юрагимда симим бор,
Тортган ўзинг бўлурсан.

Ҳар кулфатимда ҳамрўз,
Душманим-ла юзма-юз
Турган ўзинг бўлурсан.

Бизни қушдек учирган,
Уйқумизни қочирган
Бўрон ўзинг бўлурсан.

XV

Оҳ, у кунни кўрсайдим,
Созимга сим тортсайдим
Қалбимнинг томиридан.

Маънолардан йиғиб бол,
Куйласайдим мен хушҳол
Бой юртимнинг боридан.

Сойларни ҳўпласайдим,
(Оқ гуллар тўпласайдим)
Оқимлар каноридан.

Бир келинга берсайдим,
Дилжўш суҳбат қурсайдим
Унинг азиз ёридан.

Янглишиб гоҳи-гоҳи
Сўзлардим кўнглим оҳи,
Орзуси, қароридан.

XVI

Вақтидир, завқ олайлик,
Битайлик ширин ашъор
Келажак маъвосидан.

Қаерда, қайси моҳир,
Четга чиқмаган, ахир,
Ўз сиқиқ дунёсидан?

Хушдир тинглаш тонг сасин,

Тонгнинг ўйгоқ нағмасин
Оқшомнинг ҳавосидан!

Мингачевир, кел гўзал,
Шу йўлда шоир аввал
Кечар ишқ савдосидан.

Шу йўлда боғлаб белин,
Кечар ҳар қиз, ҳар келин
Дур кўзли ашъёсидан.

XVII

Эшитамаң номингни,
Ҳис этамаң таъмингни
Ҳалитдан дудоғимда.

Чархларнинг гувиллаши,
Сувларнинг шовуллаши
Сасланур қулогимда.

Гўзал қасринг сочиб нур,
Хаёл каби юксалур
Туриб кўз қароғимда.

Атрланур гулларинг,
Ул ошиқ булбулларинг
Сайрашиб жон боғимда.

Сани кўрмасдан ўлсам,
Хазон бўлиб тўкилсам
Гулгун баҳор чоғимда —

Сенсиз бағрин доғласин,
Қора кийиб йиғласин
Умрим тош-тупроғимда.

М Е Ҳ И А Т

Утмишга боқдим, фикрга ботдим.
Инсон саргузаштин ўргандим мамнун.
Бирдан кўз олдимга келиб аждодим,
Сайр этди ҳамроҳ бўп қадимий маймун.

Ҳайвонлар ичида у ҳам бир ҳайвон,
Подалар ичида у ҳам бир пода.
Яйловни ғорлару, қишлоғи ўрмон,
Умри азиятда ўтар зиёда.

Қўлида тош, темир... метин тоғ қаърин
Суруна-суруна ҳирсланиб ёрар.
Табиат ўзгарар, ўзи ўзгарар.

Меҳнат — инсониятнинг туганмас зари...
Меҳнат сарф этилган ер — жаннатимдир,
Ҳуснимдир, ишқимдир, саодатимдир.

1935

ҲАЁТ СЕВГИСИ

Оҳ, ҳусни кундан-кун гуляпроқ ёзган
Нурафшон дунёдан қандай дил узай?
Ер билан олишган, кўкка қўл чўзган
Дўстдан, ошинодан қандай дил узай?

Шабнамга айланма баҳор тонгида
Қуёшдай ён, кўнгил, умид рангида!
Осмоннинг ложувард этакларида
Балққан бу ғавғодан қандай дил узай?

Боқинг! Паришон уфқ — рангин туш мисол,
Дўстлар — олд маррага уюлмиш мисол.
Олисларга ястаниб хом кумуш мисол
Оқарган саҳродан қандай дил узай?

Табиат сахийдир, табиат хасис,
Уни ишга солгил, сен эй муҳандис.
Мен ҳам метин тошларга берарканман ҳис,
Бу нозик маънодан қандай дил узай?

Бир ёнда тарлонлар, туманли тоғлар,
Бир ёнда какликлар, ойна булоқлар,
Бир ёнда булбуллар, чечакли боғлар,
Мен бу тамошодан қандай дил узай?

Ҳаёт ҳайқириғи, бу кашмакашдан,
Қалбу қоним аро ёнган оташдан,
Кечадан, кундуздан, Ойдан, Қуёшдан,
Бу қирмиз фазодан қандай дил узай?

Қаршимда тўлқинли чуқур бир уммон.
Уни чайқалтирар девона тўфон.
Оппоқ кўпиклардан гул қила билган
Шеърдан, хулёдан қандай дил узай?

Юлдузлар фикримнинг чароғбонидир,
Булут хаёлимнинг бир карвонидир.
Само-ки туйғумнинг ошённи экан,
Шу битта самодан қандай дил узай?

Меҳрибон севгилим қаршимда турди,
Яна шоирлигим ғалаён урди.
Мендан Мажнун кўнгил мароқ-ла сўрди:
— Бу сочи Лайлодан қандай дил узай?

Кузнинг аёзига дош бериб булбул,
Гулнинг соясида сайраркан хушдил,
— Ҳаёт, ҳаёт! — дея жўш урар кўнгил.
Оҳ, нишқ савдосидан қандай дил узай?

Янги ҳислардан сен олдинг таҳсилинг,
Қамайتما, ёш қаламим, ижод ҳосилинг.
Оҳ, айтинг дўстларим, мен бу ҳунардаң,
Бу таъби володан қандай дил узай?

АБАДИЯТ ҚУШИҒИ

Шоир, тугалдими тўла хазинанг?
Қалқиб тўлқин мисол инмасми сийнанг?
Сенмасми асрлар қодир саси-ла
Хитоб қолдирган? Ё сенмисан тинган?
Қуридингми денгиз, сусайдингми ел?
Сарғайдими хушбўй дафнанг гулистон?
Бу суэлик сабаби недир, сўйлагил,
Эй қалби куну тун гупурган, ўғлон?
Бу оғир саволлар ёқаркан мани,
Ичимдан кечадир бир садо пинҳон:
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Қоинот бир тугал шеър бўлади.

Кел эй бўронли қиш, ёғавер эй қор!
Қий оқ пўстинингни, орзу-ихтиёр!
Кел севган баҳорим — телба ёшлигим,
Қуёш ишқида оқсин сувлар фусункор!
Чинор бошида, қуёш, балқит ёзингни!
Далада, шаббода, янград созингни.
Тутунлар ичида бир олов каби
Урмонзор кузида зарлансин чинор.
Буларнинг барисин кўриб келару.
Қуйлаб жар солади яна санъаткор:
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Қоинот бир тугал шеър бўлади!

Ошиқлар маҳрамин. ойдин кечалар
Кўк узра очганда қизил ғунчалар,
Дарахтзорда, сувда, сояда
Бу дойра, камонча, торларни дея
Табиат парвона бўлиб бунчалар
Бастакорлар каби недир ҳижжалар.
Не вақтки икки тўлқин бош қўйиб бирга
Кумуш соҳилларда ётар кечалар...
— Бу доғлар не? — дея бир шарқли қиздай
Ой ҳам пайпаслайди юзин нечалар...
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Қоннот бир тугал шеър бўлади!

Кечам шундай ўтди, саҳарим келсин!
Тилимга салмоқли сўзларим келсин!
Бошласин ишини завод, фабрика,
Пахта даласидан хабарим келсин!
Шаҳарни кўрмоққа қишлоғим шошиб,
Қишлоқ-ла қовушмоққа шаҳарим келсин!
Чулғасин оламни ҳаракат, меҳнат,
Буларни ёзмоққа ҳунарим келсин!
Бу дунё — беллашув майдони. Тез бўл!
Қўлимга қаламим, дафтарим келсин!
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Қоннот бир тугал шеър бўлади.

Эй инсон, покиза дилинг уриши,
Ижод гулларингнинг яшнаб туриши,
Ром этиб қаҳрли бу табиатни,
Зафарли меҳнатинг бедов суриши,
Олмос мисронларни уриб тоғларга,
Бу харсанг тошлардан нон чиқаришинг,
Дунёни бир ғазал қилиб куйлаш-чун,
Куч сезиб, кучларни ўйлаб боришинг —
То ерда сўнгги оҳ ва сўнгги япроқ
Қолғунича давом этарми, ўртоқ?

Яна сўнмасин деб орзу-хоҳишинг —
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Коинот бир тугал шеър бўлади!

На даркордир менга бўронсиз уммон?!
Кучли муҳаббатингга тасанно, инсон!
Эй бўлажак ота, бўлажак она,
Олқиш ҳаётингга ишқи гулистон!
Ҳижрон деб аталмиш аччиқ тўфонга
Муҳаббат қайиғинг тутилган замон
Фалак кулимсираб айланар экан,
Бир висол кундузи ё шаби ҳижрон
Эритиб қалбингда олтин ишқингдан
Қўнглинг қулоғи-чун сирға қилган он —
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Коинот бир тугал шеър бўлади.

Эй қаҳрли қуёш, совуққонли ой,
Бу чархинг дастидан минг доду, минг вой!
Қоч бошим устидан, тарқалгил тезроқ,
Эй лашқарин сурган шумбош булутвой!
Гурулла эй само, йиғла, эй ёмғир!
Сен ҳам ўзанингда ўйноқла, эй сой!
Қани, кел, фикримдай қалинлаш, ўрмон!
Эй, сарин ел, туйғумдай хушнуд ва шўхтой
Бизга алвон руҳлар, алвон хаёллар
Кўрсатаркан ҳар йил, ҳар фасл, ҳар ой —
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Коинот бир тугал шеър бўлади!

Айланиб фасллар, оғишиб йиллар,
Келаркан дунёга янги насллар,
Бир улоқ, бир қўзи шўхлик чўлида
Маърашиб-маърашиб очгунча «тиллар»,
Сизнинг ҳаётингиз бизникидан соз
Ўтаркан, эй бизнинг келажак эллар,

Инсонга қул бўлиб хизмат қиларкан
Сарсарн шамоллар, девона селлар,
Бир меҳнат йўлида авжга минаркан
Кўкда булутлару, ерда кўнгиллар,
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Коинот бир тугал шеър бўлади.

Бахтиёр кунлари келди Қавказнинг,
Юраклар тўлиқдир, ҳой дўстлар, ёзинг!
Кўнглим, керакмасан менга сен, агар
Мақсадга етмасдан тугалса орзунг.
Айтардим дардимни ҳатто тоғларга,
Қўлимга тушсайди, ҳой бахши, созинг.
Бизнинг бурчимизга тушган азалдан
Ғамини чекмоқ ҳар созу носознинг.
Эй турк, эй армани, эй гуржи ўртоқ!
Токи созларканмиз Занг, Кур, Орозни —
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Коинот бир тугал шеър бўлади.
Жон бахш этдинг бизга, жон Октябрь!
Олтин шафақлар-ла ён, Октябрь!
Салом, эй Лениннинг ишчи лашкари,
Сен-ла қучдик шараф-шон Октябрь!
Салом, ишчи Иван, мужик Степан,
Этди ҳар лаҳзангни бир замон, Октябрь.
Олчоқ миссионерлар зулм тўридан
Сен мени қутқаздинг, шоён, Октябрь.
Бахти қаро Ғарбнинг уфқларида
Отгунича янги бир тонг, Октябрь,
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Қоинот бир тугал шеър бўлади!

Сен ҳам кўксим каби тўлқинлан, Севан!
Сен менга жон дединг, жон Арманистон!
Қайрилиб боққанда ўтмишга дарднок,
Бўлдингми мен каби сен ҳам пушаймон?

Учган илк шарлардай азалдан бери
Саргардон кезган эй бечора инсон!
Бир нафас ростлашда бир гул узишинг
Дарачечакда илҳом берур бир жаҳон.
Тоғларнинг туманли этакларида
Енаркан чироғнинг бўлиб нурфишон —
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Коинот бир тугал шеър бўлади.

Азалдан машҳурдир элларда гуржи.
Кезар дoston бўлиб тилларда гуржи.
Боғ қурар ўтмишда макони бўлган —
Сариғ сувли сермавж кўлларда гуржи.
Иш унда, куч унда, гўзаллик унда,
Қолмади асло ёт қўлларда гуржи.
Кур, Рион — дарёлар йўлини тўсди,
Жавлон урар селу елларда гуржи.
Буюк орзуларга, буюк нишларга
Қоришаркан, келажак йилларда гуржи,
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Коинот бир тугал шеър бўлади.

Сен ҳам бўлажаксан, чин гулистоним
Эй тили тилакли Озарбайжоним!
Чархнинг бу дўзахий ботқоқлигидан
Чиқажак Оқдошим, Милим, Муғоним.
Бахтимнинг ложувард уфқларида
Кулади қуёшим, отади тонгим.
Ҳаётнинг рангини ўзгартиргунча
Мингачевир каби шонли давроним,
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Коинот бир тугал шеър бўлади.

Бу туманли тоғнинг боши мен бўлсам,
Пастининг йиғлаган тоши мен бўлсам,
Ҳол билган, тил билган қора кўзларнинг

Қаламим дейдики... қоши мен бўлсам,
Элларнинг юраги хўрсинган чоғда
Қўзларига тўлган ёши мен бўлсам,
Бир сархуш ажалнинг қўлидан тушиб,
Не вақтлардир синган қоши¹ мен бўлсам, —
Шоир янги-янги сўзлар кашф қилади,
Қоинот бир тугал шеър бўлади.

1935

¹ Қоши — қадимий қошоналарнинг сайқалланган сопол лавҳалари (қошини).

Х О Т И Н

Рафиқа — қашшоқликнинг тубсиз чоҳидан
Илк бора қутқазган буюк халоскор.
Бизни саодатнинг шуълагоҳидан
Энг ширин саслар-ла чорлайди шу ёр,

Сен унутиб қўйган илк муҳаббатни
У сақлар доимо қалбин тўрида.
Инсоннинг тугалмас абадияти
Чечакланур унинг севги нурида.

Сўйла, ширинликда, қай болистонда,
Қайси гулистонда, қайси жаҳонда
Тенгинг бор, эй ўртоқ, эй хотин, эй ёр?

Қайда, эй халқимнинг буюк ярмиси,
Онаси, синглиси, ёри-париси,
Биздагидек ҳуқуқ, ихтиёринг бор?

1935

ШОИРНИНГ ҲЛИМИ!

Эй шонли ўлкамнинг шонли устоси,
Ҳаёт мўйқаламинг тушдими қўлдан?
Эй сўз узугининг ёниқ олмоси,
Дилинг доғландими тутилиб йўлда?

Недир бу ожизлик, билмам, башарда?
Нечун йиртилмайди бу сирли парда?
Севилнинг кўзлари порлаган ерда
Ногоҳ булутланиб қолдими бирдан?

Дил, қўл торт бу аччиқ ҳислардан бугун!
Бир кун келган инсон, кетади бир кун.
Бу машъум хабарни эшитиб, дилхун —
Тоғу тош ларзага келдими бутун?

Истамайман, оқмасин кўзларнинг ёши!
Чимрилмасин мағрур ўлкамнинг қоши!
Тарихлардан сўранг: эгилганми ҳеч
Улим қаршисида санъатнинг боши?

Иўқ!
Мен ўйларканман қайсар ўлимни,
Шиддатли орзулар тўсар кўнглимни.

! Озарбайжон совет адабиётининг классиги, оташнафас шоир ва драматург Жаъфар Жабборли вафоти муносабати билан.

— Улди... — Хабар беринг ошнога, дўстга, —
Рухлар муҳандиси ул буюк уста.
Улди, бир устаки, усталар боши,
Барча йўлдошларнинг азиз йўлдоши!
Улди! Йиғламаган кўзлар йиғласин.
Қаламлар, қоғозлар, сўзлар йиғласин.
Зарқанот сўз мулкин саман отлари
Чопганда титради кўк қаватлари.
Шоир сўз отидан тебранди, тушди,
Гўё шеъримизнинг бир банди тушди.
Бўронли қиш кетиб, баҳор келганда,
Гуллар мажлисига қушлар елганда
Қушлар чирқилласин, юлинсин гуллар,
Изтироб чексин, қўй, ҳислар, кўнгишлар!
Кўклар бир-бирига тегиб йиғласин,
Булутлар бошини эгиб йиғласин.
Тонг уфқи оқарсин, шафақ сўкилсин,
Юлдузлар кўз ёши мисол тўкилсин.
Қуёш кўк юзида ёнсин, ёқилсин,
Ғамгин булутларга илтижо қилсин!

Қўй, осмон кўринсин бир чаман каби!
Оқарсин тонг уфқи ёсуман! каби!..
Улди!.. Гурилласин, балқсин булутлар,
Дўст қабрига гуллар тақсин булутлар!
Ой тунда қабрга жавлона чиқсин,
Юлдузлар чарақлаб, сайрона чиқсин.
Тонгда дўст хокин ўпсин ел шалоласи,
Титрасин устида қуёш толаси...
Бу менинг тилагим, бу менинг ҳиссим,
Эй сўз муҳандисим, руҳ муҳандисим!..
Улди Болошларни ўлдирган аскар,
Улди Кулишларни кулдирган аскар.

1 Ёсуман — сирень.

Вафотин эшитиб Олмос йиғлади,
Гўё Кур тиндию, Ораз йиғлади.
Ўлди Имомёрнинг сирини очган,
Инсонлар йўлига шуълалар сочган.
Ўлди Саломовни ўлдирган ўртоқ,
Ўлди Оғомовни! ўлдирган ўртоқ.
Фақат ўлган эмас унинг санъати,
Номи-ла яшнатди абадиятни.

Ойлар, йиллар ўтар, асрлар ўтар,
Шоир айтиб кетган пурмаъно сўзлар
Файз олиб азалий иқтидоридан,
Ҳатлаб асрларнинг шоҳ тоғларидан,
Ҳайқира-ҳайқира оқар сел каби,
Қўзар тўфон каби, эсар ел каби.
Чақнашда кўрк бўлар у чақмоқларга,
Вулқонлар, ўпқонлар, тошу тоғларга.
Садоси тўш урар руҳу дилларга,
Бўрондай гувиллар чўлу йўлларда.
Билингиз, ўлган зот — бир санъаткордир.
Санъатда ер-кўкча қудрати бордир!

Муҳтарам кенг омма! Ўлди санъаткор!..
Қулфат чулғамасин руҳингни зинҳор.
Ёлғизман демагил, ёлғиз бўлмайсан,
Фақат ўлмагансан, асло ўлмайсан!

Эй қаҳрамон халқим, олға бос, олға,
Буюк ишлар сари мисоли долға!
Йўлинг Ленин йўли, ҳар имконинг бор,
Олтин юлдуз каби бир нишонинг бор.
У сени учирар ою осмонда,
Суздирар тўлқинли наҳру уммонда.

1 Имомёр, Саломов, Оғомов — Жаъфар Жабборли пьесаларидаги аксилинқилобчи персонажлар.

Жар солинг шеъримнинг оқ қанотлари,
Фикримнинг, ҳиссимнинг жийрон отлари,
Мағрур хаёлимнинг буюк девлари!
Ҳайқиринг, эй санъат чапаевлари!
Юксал, юксал менинг шуҳратли ўлкам!
Шеъру шоир ила давлатли ўлкам!
Сенинг қирқилмаган қанотларинг бор,
Тарихда безавол бисотларинг бор.
Буюк Фузулийга руҳ берган эллар,
Ўзини тарихга кўрсатган диллар
Ишини вақтида соз битиради,
Ҳар замон Жаъфарни етиштиради!

1935

Т О Р

Куйла тор, куйла тор!
Сасингдан энг латиф шеърлар тинглай.
Куйла тор, эй дилдор!
Бедор долға каби жўшган руҳимга
Жонбахш таронангни сингитиб, англай.
Куйла тор!
Сени ким унутар?
Эй кенг омманинг
Ҳам оҳу аччиги, ҳам бол-шарбати —
Оловли санъати!

Қиблага кўз тиккан зўр кошоналар
Азалдан тинглайди сенинг сасингни.
Попоғли оталар, чодрали оналар
Соянда минг ҳисга очар кўксини,
Тушар гоҳ ширин, гоҳ аччиқ тўрига,
Қувнаб ҳам қоврилиб ҳасрат қўрига.

«Чоргоҳ»инг девордан ўтиб девора,
Йўлчини йўлидан этмиш овора.
Чайқалар дараю тепалар зартўш.
Сас берар сасинга тўлқинлар сархуш.
Куйла тор, фикримда уйғонсин
Баҳор мисралари, Сайид ғазали.
Куйла тор, фикримда руҳлансин
Ширвону Ганжанинг меҳрибон ғўзали.

Юрак-бағри куйганлар,
Ҳам жонидан тўйганлар,
Илк баҳор сайрига бормаган,
Ўзини тоғлар тўшига урмаган
Сийнаси доғликлар,
Вафосиз бир ишқнинг тўзиган зулфига боғлиқлар
Ҳузурингга чопмишлар.
Мухлис бўлиб, даргоҳингда —
Дилга таскин топмишлар.
Зил, васату бам¹ пардаларингда
Овлию нурли
Ёнишларинг бор.
Қушлар нағмасидан ҳузурли
Ўзгача бир хонишларинг бор.
О! Сени ҳам айламиш сарсон
Тўзиқ сочли «зарафшон».
Унинг-чун роз айтар сегоҳинг
Паришон, паришон...

Овозингни тингламиш
Шоҳу хон қасрлари.
Сен ила бирликда инграмиш
Минг-минг ғам асрлари.
Гоҳ симларинг мискинларни
Овутарди бўлиб ёр.
Бўлар эдинг уларнинг
Сирдоши, эй тор!..
Гуллари заҳматкаш бармоқлари қонидан
Ранг олган гиламлар,
Гиламлар устида чўзилган
Гунчадудоқ санамлар,
«Ҳей, соқи, мадад бергилу, суз лола шаробни,
Инжитма ғариб кўнглини бу хонахаробни!» —

¹ Зил, васат, бам — ингичка, ўртача майин ва йўғон товуш пардалари.

Деб сўйлаган тўқ сўзли шоирлар,
Ҳавасдан тўймаган оч кўзли шоирлар,
Нодимлар, Воқифлар,
Гўзаллик сиридан воқифлар
Хўп сени тингламиш,
Куйламиш, инграмиш.
Энди биз-чун куйла тор!
О, сени ким унутар!

Қуллуқ қилмай масжиду охундга бир он,
Ҳаёт ишқи бирла урардинг жавлон.
Кўплар топтаб янчдилар,
Кўнглингга сих санчдилар.
Не дей мен у қовоқбошларга?
Руҳингни урдилар тошларга.
Қора елдай бошинг узра эсдилар,
Овозингни ўчирдилар, кесдилар.
Нозли куйинг мухлислари тошланди,
Бахши сози парчаланиб ташланди.
Сен халқингга «кул!» дединг,
«Эй, ғам-ғусса, ўл!» дединг.
Тўрга чиқиб, гарданин —
Қашлади салладорлар.
Масжид узра марсия
Бошлади салладорлар.
Ғуссамиз ўлмади.
Халқимиз кулмади.
Йиғладик, доимо, йиғладик.
Эй қадим ошино, йиғладик.
Куйла тор! Узгарди замона.
Эшит! Радио сасингни
Таратмоқда жаҳона.
Эй, куйлаю чал, торчи,
Ҳам кўнглимни ол, торчи!
Соз чертгил, эй бахши жўра!

Абою! саллалар қолмамиш сира.
Куйла, тор! Оловли изларинг,
Ажабо, неча дилбар қизларнинг
Ёсуман юзларини тилла каби қизартмиш.
Сариқ симлар сасу лисони
Солмасми ҳайратга инсонни?
Куйла, тор! Бу ришталарингда
Истаган навони чала билгум мен.
Сендан тароватли ҳам ҳароратли —
Бугуннинг завқини ола билгум мен.

Сен бугун қуролсан менинг қўлимда.
Кураш жанггоҳида сени бехато
Истаган нишонга қаратгум, эй тор.
Қалбларга яшринган ўтмиш сарқитин
Янги таронанинг қўллари бирла
Эта олгум тору мор!
Куйла тор!
Корхоналар кўксида,
Тракторлар устида
Шу он қанча одам бор.
Тортинма, куйла, эй тор!
Маъданли Бокумнинг,
Пахтали Ганжамнинг,
Ипакли Шокимнинг
Ҳам оҳу аччиғи, ҳам бол-шарбати —
Оловли санъати!
Куйла тор, куйла тор!..
Сасингдан энг латиф шеърлар тинглай.
Куйла тор, эй дилдор!..
Бедор долға каби жўшган руҳимга

! Або — Арабистон, Эрон ва бошқа мамлакатларда руҳоний-лар киядиган, матоси дағал жундан тўқилган узун камзул.

Жонбахш таронангни сингитиб, англай,
Қуйла, тор!
Сени ким унутар?
Эй кенг омманинг
Ҳам оҳу аччиғи, ҳам бол-шарбати —
Оловли санъати!..

1932-1933

К А В Қ А З

Бу тоғлар, кўкларда ўйнаган бу тоғлар,
Бағрида маъданлар қайнаган бу тоғлар...
Булутлар рақс этар буларнинг бошида,
Кўксида гуриллар сойларнинг наъраси;
Ҳар зумрад довони, ҳар яшил дараси —
Минг жавҳар яширмиш энг кичик тошида.
Ҳа, сенмасми бор-йўғим, сарфарозим,
Қавказим, Қавказим, эй она Қавказим!

Кўксида маъданлар жўшаркан оташвор,
Бу юксак тоғларнинг минг сиру асрори бор,
Нефти бор, газни бор, бўрону қори бор...
Заводда, фабрикада уйғотар қувонч ҳиссин,
Боку соҳили-ю, Тифлис ЗаГЭСи.
Собунчию РионГЭС гулдирад пуркор.
...Жарангласин, дейман, шулар ичра сасим,
Қавказим, Қавказим, эй она Қавказим!

Ўрмонлар, эй кўкси из кўрмаган ўрмонлар,
Қимсага ҳеч кўнгил бермаган эй ўрмонлар, —
Ҳар чўпдан арра истаб, пойларми эл йўлини?
Қизил камар боғлаб уларнинг белига,
Гуржистон чорлайди: — ҳар тошқин селимни
Беринг салобатли чархларнинг қўлига.
Қимсанинг миннатин тортмай, гулнафасим,
Қавказим, Қавказим, эй она Қавказим!

Тоғларни вольтлар-ла ўраркан қуёшлар,
Бирга ошаб, бирга ишлар бу қардошлар.
Шундай замон келур, ҳар еринг бўлур
Оламда энг гўзал ранг-баранг бир бўстон.
Кишнаган отларинг бўлажак темирдан.
Колхозда ер ҳайдар трактор полвон.
Тошажак Кур сойим, жўшажак Оразим,
Қавказим, Қавказим, эй она Қавказим!

Эй беқарор йўлчи, отмоқда шарқ тонги.
Қанотлан. Урилди, мана, юксалиш бонги.
Эй жануб тарлони, гупурсин юрагинг.
Жасорат-ла парвоз эт сарбаланд тоғларга,
Дараси, тепаси зармонанд тоғларга.
Тонгда суюнчиғингни этганда тилладан,
Жарангос куйлагай қўлингда шўх созим,
Қавказим, Қавказим, эй она Қавказим!

1930

БАЙРАМ ОҚШОМИ

I

Ўдимдадир гўдаклигим
Ул байрам кечалари.
Онам, отам, уч қардошим,
Бувиму бобом бари —

Бир дастурхон атрофига
Ингилардик биз хандон.
Бувим: — Оллоҳ супрасига —
Дерди — бўлайин қурбон.

Бир баркашнинг гирдида
Ёнарди икки-уч шам.
Қаршимизда шакарбура¹,
Қанд, новвоту ҳам бодом.

Оқшом авжи қий-чув. Айни
Қиёматдан нишона.
Уззукунлар болалар-чун
Уйнамоққа баҳона.

Учоқ ёқиб, ўт қалашиб
Устидан ҳатлар эдик.

¹ Шакарбура — Озарбайжон ва Эрон шираворпазлари тайёрлайдиган хушбўй миллий ширинликларнинг бир тури.

Ҳоригунча ўйнаб, дилни —
Шўхликка партлар эдик.

«Кун чиқ!», «Ҳей, кун чиқ» дея
Жўшарди севинчимиз.

«Тулпор отни миниб чиқ!» деб
Қичқирар энг тинчимиз.

Эгнимизда тоза либос;
Бошимизда соз попоғ.
Утли машъал қўлимизда,
Айланардик кўча, боғ.

Қичқирардик бошимизга —
Кўтариб кўчаларни.
Сўз қисқаси, хуш кечарди
Ул байрам кечалари.

«Эрта наврўз байрамдир!» —
Дея-дея ётардик.
Чеккан барча ғамимиз ҳам
Севинчларга ботарди.

II

Бу шом эса мен ёлғизман,
Ҳеч кимса йўқ ёнимда.
Ғайри ҳисни йўлатмайди
Бу ёлғизлик жонимга.

Мен бу кеча саҳарни кутаяпман сабрсиз,
Саҳар мендан хабарсиз.
Англамайди ҳаяжоним, туйғумни,
Занжирлабон кўзимдаги уйқумни,
Қучоғига жо этмиш ғунжайма ётоғонни.
Мен эса кутаяпман ҳаяжон ила тонгни.
Хаёлан ҳаслимга ол шафақлар сингмоқда.

Нур толаси инмоқда.
Йўқ, бу кеча мен ўзимдан фарқлиман,
Қаршимда бир календарь.
Боқаяпман, боқишга ҳақлиман.
Истайманки, бир ел саросар
Деразамдан эса-эса
Шу кечани бир нафасга
Унутилган кечаларга айлантирсин, уласин.
Бир шамолки, шаффоф бармоқлари-ла
Бир чертишда қулатсин
Сўнгги дамин яшаётган япроқни.

Бир шамолки, биллур тирноқлари-ла
Тирнасин «ўттиз» дея менга боққан варақни.

Бор бу варақ орқасида
Шарафли Май ойнаси.
Бор шу сана ёқасида
Қирмизи бахт сийнаси.

Бир сийнаки, янги ҳаёт —
Ишқи долғаланади,
Уфқларда қоқиб қанот,
Шафақда тўлғонади.

Ҳа, бу кеча саҳарни кутаяпман сабрсиз.
Саҳар мендан хабарсиз.
Англамайди ҳаяжоним, туйғумни.
Занжирлабон кўзимдаги уйқумни,

Қучоғига жо этмиш гунжайма ётоғонни.
Мен эса кутаяпман ҳаяжон ила тонгни.
Хаёлан хаёлимга ол шафақлар сингмоқда,
Нур толаси инмоқда.

1930

Қ У Л Л А Р

Қўнгил овга чиқаркан, шу ёшлик доводина,
Қўлимда неча нозли каптар тортмади азоб.
Сўнг шундай шафқат ўйғондики жонимда,
Ич-ичимдан қушлар-чун чекдим роса изтироб.

Силаб-сийпаладим-у, ранжитмадим парранда,
Юмшоқ қанотларида қолдирмадим бирор доғ.
Қишнинг қору қуюни тўзонига қорганда
Сийнамнинг усти бўлди улар учун илиқ боғ.

Бир кун и каптарларим қанот қоқиб учдилар,
Гўё шу асраганим қушмасу, кўкрагимда —
Қимларнингдир қўллари титрарди юрагимдай.

Фақат уларнинг бири ҳамон ёдимда, ҳамон.
Гўёки мен тутган қуш талпиниб сийнам узра
Рухимга тирноқ ила санчаяпти бир тикон.

1929-1930

ОНТ ИЧГУМ

Шоирларни шон йўлига кузатган,
Инсонларнинг ҳаётини безатган
Нозик руҳли малакларга онт ичгум!

Бўйнидаги шода-шода дурларга,
Манглайдаги инжу қатра терларга,
Қалбидаги истакларга онт ичгум!

Гул юзида янги-янги очилган,
Хушбўй атри юрагимга сочилган,
Қалбим қучган чечакларга онт ичгум!

Силаб-сийпаб қумриларнинг ётоғин,
Мушук каби орасталаб оёғин,
Эсан сарин шамолларга онт ичгум!

Булутлардан гурлаб, олов чақдирган,
Кўк юзида чиробонлар ёқдирган
Ул яшинли чақмоқларга онт ичгум!

Бир сенинг-ла кўришсам дейман зора.
Сени ўйлаб мен ошиқи бечора —
Чеккан сонсиз заҳматларга онт ичгум!

Ёшлигимга руҳу қанот бахш этган,
Ҳар онда бир ажиб жилва кўрсатган
Соҳибчангал тилакларга онт ичгум!

Ҳаётнинг фарқи йўқ денгиздан асло.
Ишда унинг қаршисида рақс этиб аъло,
Қапотланган юракларга онт ичгум!

Сенсан менинг ҳаётимнинг меҳвари,
Сенсан менинг ёш умримнинг раҳбари, —
Дил сиғинган фалакларга онт ичгум!

МЕН ЯНГИ ЕШЛАРДАН

Мен қайноқ юракли янги ёшлардан,
Тилдан тилга кўчган ҳикоятим бор.
Ҳаёт нашъаси-ла жўшаман ҳардам,
Порлоқ келажагим, ниҳоятим бор.

Бир парча оташман, бир парча ёнгин,
Қалбим тимсолидир бир ёнар тоғнинг.
Менга ғов бўлолмас на сел, на тошқин,
Табиат-ла ҳазилкаш чўнг одатим бор.

Муҳаббатим кураш, севгилим ҳаёт,
Мен-чун эгарланмиш қанотли бир от.
Қанот қоқаяпман. Тингла, коинот,
Ҳали бундан кейин самовотим бор.

Ш А М О Л Л А Р

Ҳар саҳар, ҳар оқшом, ҳар оқшом, ҳар саҳар,
Сарсари шамоллар, кўп вақт беҳабар —
Келган яқин дўст каби дарчамни қоқишар.
Шамоллар, шамоллар, бастакор шамоллар,
Дунёни сайр этган бахтиёр шамоллар!

Баъзингиз қўрқувли, баъзингиз қўрқувсиз,
Баъзингиз туйғули, баъзингиз туйғусиз,
Баъзингиз уйқули, баъзингиз уйқусиз,
Шамоллар, шамоллар, эй сарин шамоллар
Анқитасиз Ернинг хуш атрин, шамоллар!

Эй телба шамоллар, нашъангиз тошганда,
Боғлар шабнамидан сиз май сўриб жўшганда,
Кўкўпар тоғлардан ҳатлашиб ошганда
Мени ҳам олингиз, учайиң тоғларга,
Кўнглимда не бўлса, очайин тоғларга!

Гурлангиз! Илҳому санъатим гурласин!
Бўроним, чақмоғим, қудратим гурласин!
Яшиним порласин, зулматим гурласин!
Эй мени аллалаган, асраган шамоллар,
Бир тоғнинг бошидан саслаган шамоллар!

1929

МЕН ҚЕЗҒАН ЕРЛАР

Асрлардан бери, йиллардан бери,
Дил ишқи-ла тўлган ердир бу ерлар.
Қалбимни билади зар сочли пари:
Мен қурбони бўлган ердир бу ерлар.

Бу гўзал оламни кезиб тоғма-тоғ,
Шерик бўлдим ғаму севинчга, ўртоқ.
Мажнунтолли дара, эй туманли тоғ,
Ҳусни мафтун қилган ердир бу ерлар!

Бунда сафолар жўшди мисли шаршара.
Англади ҳар ирмоқ, билди ҳар дара.
Ё толдим диққат-ла чўнг хаёллара,
Ё мен илҳом олган ердир бу ерлар!

1929

И Ш Қ И М

Отаю онасиз Офелия каби
Сочлари паришон бир қиздир ишқим.
Қалбимнинг булутли самоларида
Титраган бир ғариб юлдуздир ишқим.

Эҳ, ошкор бўлароқ бу она ердан,
Буюк тангри каби тушиб назардан,
Чеҳраси кулмаган харобалардан
Ғамлироқ, бўмбўшроқ, бахтсиздир ишқим.

Ҳаётга боқмагай телбасар каби,
Ҳар бир ҳодисадан беҳабар каби,
Ет элларда қолган етимлар каби
Боши балолидир, ёлғиздир ишқим.

1929

28 АПРЕЛЬ!

Мен бир синфнинг озодликка чақирган
Утли, ҳақгўй садосидан туғилдим.
Улимларнинг чангалида ҳайқирган
Мазлумларнинг навосидан туғилдим.

Яқин келгил, пок тут, инсон, юрагинг,
Ет йўллардан олинмасин дарагинг.
Бир қуёшу, бир ишқу бир маслакнинг
Энг ҳақиқий маъносидан туғилдим.

Янги ишқу, янги завқни яратган,
Янги дунё учун жон фидо этган,
Янги сознинг торларини янгатган —
Байналмилал ҳавосидан туғилдим.

1928

1 1920 йил 28 апрель кунин Бокуда пролетариат инқилоби
галаба қилган.

С Е В Г И Л А Р

Севги бордирки, дудоқларда очар гулларини,
Севги бор ел каби, кўкламдаги оз қор кабидир.
Севги бор сайратадир қалбида булбулларини,
Уйла, бир севги мудом руҳима баҳор кабидир.

Севги бор сирти узоқдан биза порлоқ кўринур,
Йўламам унга яқин, жисмида зулмат тўладир.
Севги бор ерга тушиб рўдапо янглиғ сурунур,
Мислч бир севгида минг турли хаёлот тўладир.

Севги бордирки, баҳордан биза гуллар тутадир,
Ичида заққуму заҳр, искама, дилхун этадир.
Ишқи хушрўй дилида гоҳ чоҳи даҳшат ётадир.

Севги бор бизга ширин ташвишу заҳмат келтирур,
Барида аммо қоронғу кечалар сояси бор,
Севгилар устида жоҳил нечалар сояси бор...

1927

Г И Л А М

Сен гилам тўқиркансан тўлиб ғайратга,
Ҳайрон қолдим юракдан сен яратган санъатга.
Бир гўзаллик асари бердинг башариятга.

Аввал кўп буюкликка бўлдингу лолу мафтун,
Энди ажиб нақшларинг элни солиб ҳайратга,
Нурдай буюк ҳунаринг чиқди майдонга бугун.

Заҳмат ичра қаварган у нозик бармоқларинг
Бировнинг таассуфли назарин жалб этса гар,
Мингларнинг олқишига сазовордир, муқаррар.

Тасанно! Меҳмонларга кўрсатилса, инонки, —
Гиламдаги ранг-рўйи сўлмаган у юлдузлар
Ҳам сенинг, ҳам ўлканинг шон осмонин зардўзлар.

Эй меҳнаткаш Шарқ қизи, жавлон ургил, қанотлан!
Тутажакдир шуҳратинг бу санъат майдонини.
Заҳматларинг лол этгай ҳосидлар забонини.

Сен биргасан санъат-чун жондан кечган мардлар-ла.
Олга! Еқиб дилингдан шоҳ асарлар қуёшин,
Юксалтиргин ўлкамнинг шуҳратини, шонини.

1927.

О Н А

Она дедим, юрагимга лахча олов сочилди,
Она дедим, дард ларзаси ҳосил бўлди жонимда.
Она дедим, рўпарамда гўзал саҳна очилди,
Она дедим, фақат уни кўрмас бўлдим ёнимда.

Она, она! Бу сўзнинг шайдосиман азалдан,
Лек гўзалроқ англатормас, афсус, уни бу ашъор.
Она чиқмас бизга ҳар бир «қўзим» деган гўзалдан,
Чунки она сиймосида ўзгача бир фусун бор.

У бир бошқа олам ўзи бундай гўзал бичимда.
(Уни оллоҳ гўзалликнинг жилвасида яратмиш).
Она, она!.. Чечакли бир ниҳолдир у ичимда.
Азалдан у япроқ ёзиб, дилимда томир отмиш.

Гоҳо дилдан у ниҳолни узай дейману, бироқ,
Оҳ, дафъатан изтиробда ёниб, бутун борлигим
Ўртанаркан, қаердандир шундай нозик ва титроқ
Бир сас қўзиб жаранглайди: «Менга тегма, шўрлигим!

Чунки сени мен асрадим, ўстирдим, кўз қароғим,
Сен сўзлаган ҳар бир сўзинг бешигининг устида —
Мен куйлаган аллаларнинг кўлкасидир, чироғим!
Мени махсус мадҳ этмишлар ҳар китобда, ҳар динда».

Қандай ҳақ сўз ёзилганки, кўрмаганман уни ман.
Фақат дерлар: Мушфиқ, хаста гўдак эдинг, онангни —
Отанг каби муз қўллилар қучоғига тортаркан,
Сенинг аччиқ фиғонларинг титратарди ҳар ённи.

Энди менга: — Ота-онанг борми? — деса бир кимса,
Дегум: Бўлгай бу дунёда ҳар қиссадан бир ҳисса.
Бўлар бўлди, ўтган ўтди. Энди шундай бир муқаддас,
Шундай жўшқин касбим борки, топгум саодатимни.

Энди шундай мен ишонган қибла борки, ҳар нафас
Билгай толмас қўлларим-ла яратган меҳнатимни.
У шундайин бир оламки самолари қип-қизил,
Ҳавоси ҳам, замини ҳам, фазолари қип-қизил!

1927

МУҲАББАТ

Мен-ку билмас эдим недир муҳаббат,
Бу сирни англатиб, куйлатмадингми?
Дунёга сиғмаган шоир кўнглимни
Кўксимдан чиқариб ўйнатмадингми?

Мен-ку қўшиқ айтиб бинафшалардан,
Завқ олмоқ касб этдим бир шўх дилбардан.
Мендан узоқ кезиб, елиб қайлардан —
Қалбимни сиқмоққа жазм этмадингми?

Тўсганда кўнглимни минг ғаму ҳижрон,
Ҳолимга заррача ёнмадинг жонон.
Қўлга олиб Мушфиқ қалбини ҳар он,
Ширин туш қўйнидан уйғотмадингми?

Ю Р А Қ

Сен унинг ишқи-ла, муҳаббати-ла,
Умрингни етказмадинг бошга, юрагим.
Севги нишонини кўзлаганигда
Ўқларинг тегдими тошга, юрагим?!

Севги дарёсида руҳим бир орол,
Тўфоним зиёда, долғам баркамол.
Ёдима тушганда у соҳибжамол,
Паришон хаёлим шошар, юрагим!

Сен жонни жонондан айри тутмадинг,
Вафосизлик кўчасидан ўтмадинг.
У сени унутди, сен унутмадинг,
Яша муҳаббатим, яша юрагим!

О Қ У М

Кезмагил харсангли тик қояликда
Тошлар оёғингни эзар, эй оҳум!
Кел, сени авайлай кўзим устида,
Қилма ошиғингдан ҳазар, эй оҳум!

Хурксиниб-хурксиниб қиё боққанда,
Бу титроқ кўнглимни ўтда ёққанда,
Чашман чашмингдан нурлар оққанда
Қайнар булоқларга ўхшар, эй оҳум!

Сайёра ҳуснингни сўроғлар бу чоғ,
Бадназар кўзидан бўлгайсан йироқ.
Кел, сийнамда яшрин, кетмагин узоқ,
Эй ҳижрон тоғларин сайр этган оҳум!

Р А Н Ж И М А Й М А Н

Мен ширин каломли шундай булбулки,
Гуллардан ранжийман, сендан ранжимам.
Мени ўз жонидан зиёда севган
Эллардан ранжийман, сендан ранжимам.

Кўзларинг мисолдир тиниқ сойлардан,
Кипригинг ўқлардан, қошинг ёйлардан.
Бизни жудо қилган узоқ ойлардан,
Йиллардан ранжийман, сендан ранжимам.

Эл ичида бизни дерлар Сайёдли,
Тарлон овчисиман, руҳим қанотли.
Илҳом парисин ўзи сайратган тотли —
Тиллардан ранжийман, сендан ранжимам.

ЯША КҰНГИЛ!

Оҳ, бу узун ишқим йўли
Етарми ҳеч бошга, кўнгил?!
Мўлжал олдим, камон тортдим,
Тегди ўқим тошга, кўнгил!

Олов тушди булутига,
Дучор бўлдинг ишқ ўтига,
Қолдинг ҳижрон умидига,
Аё синган шиша кўнгил!

Тарлонсан, ерга қўнмайсан,
Бу тупроқда қувонмайсан,
Мен тўнгдим, сен тўнгмайсан,
Яша кўнгил, яша кўнгил!

Ч У П О Н

(Афсона)

Тарихин меъмори бўлган эй инсон,
Кўп замон кўкларга боқдинг ҳаросон¹.
Ҳаётни гуллатган ишингни қўйдинг,
Умрингни бир чирик толега уйдинг.
Ширин хаёлингда чўпон хон бўлди,
Хон қизи чўпонга меҳрибон бўлди.
Бу ширин хаёллар кулдирди сени,
Ҳақиқати эса ўлдирди сени.
Бу — мен эшитган бир эртақдир фақат.
Дер: дилинг сезгани эмас ҳақиқат.
Ҳақиқат бўлсайди Чўпон-ла Маржон
Тўлқинлар қаърида бермас эди жон.

1

Кўп эски бир замонда,
Бизнинг Озарбайжонда,
Ул Абшерон элида
Қузғуннинг соҳилида
Бор эмиш қадим шаҳар,
Заҳмати азим шаҳар.
Бунда гўзал манзара:
Чор атрофи тоғ-дара.
Кўриниши ғалати,

¹ Ҳаросон — жовдираб, қўрқиб, илтижо ё интизорлик билан боқиш.

Уйлари бир қаватли,
Кўчалари минг бурим,
Халқи очу жулдурум,
Ҳа, ҳам хору, ҳам пурзар
Сабо елди бу шаҳар...
Ана ўша шаҳарда,
Энг чиройли бир ерда
Зумрад қалъачалар бор,
Атирли боғчалар бор.
Сув лабида пурвиқор —
Сарвлар силкинар қатор.
Бунда бўстон барқ урар,
Сувлари сайраб оқар.

Сас солишиб боғ аро,
Қурбақалар ноғора —
Чалгандек вақ-вақлашир.
Хон боғи айни шу ер.
Қирқ хонали бир бино,
Ҳар савдога ошино.
Фавворалар, ҳовузлар,
Хушрафторли товуслар,
Айвонлар зарпечакли,
Деворлар гул-чечакли.
Ҳамма безаги зардан,
Тарнови ҳам мрамрдан.
Хуллас, мен хон саройин
Таъриф этсам чиройин,
Кўп дилкушо ҳам латиф,
«Чичи» гиламдай зариф
Бу дилрабо манзара
Сокин боқар Хазарга.

2

Боқ, ким бунда ҳукмрон:
Қушхон деган бир хоқон,

Дерлар, бир кун шу Қушхон
Шу тили қуримиш хон
Бу саройи нодирни —
Қурган буюк моҳирни
Чақиртириб ҳузрига,
Тикилибди кўзига:

— Сўйла, отахон меъмор,
Бу саройдан гўзалроқ,
Бойроғу мукамалроқ
Ҳеч иш қилолурмисан?
Ярата билурмисан
Бундан ҳам гўзалини,
Ўта мукаммалини?

Тарихнинг бош меъмори
Ўгирилди хон сари.
Ўзин бирпас йўқотди,
Завқланиб хандон отди.
Гул-гул ёниб чеҳраси
Гулдиради мард саси.
— Мен бу санъат йўлида
Ўмримни фидо этдим.
Инсоният йўлида
Ишимни адо этдим.
Динимни, маслагимни,
Санъатимни юритдим.
Ақлимни, юрагимни
Шу оташда эритдим.
Меҳнат қилиб сидқидил,
Ёшлигимни қаритдим.
Хаёлимдан сенинг-чун
Бир кошона яратдим.
Кўр лавҳаи дилбандни!
Менман меъмори азал.
Ижодим худованднинг
Жаннат боғидан гўзал.

Ўзимни ўтга урдим,
Жонли руҳлар учирдим.
Фикру ҳиссим жўшмоқда
Сувда, тошда, тупроқда.
Гарчи ўлиб кетсам ҳам,
Яшаяжак санъатим.
Тилдан тилга ўтажак
Номим, шоним, шуҳратим.
Бу саройдан гўзалин,
Янада мукаммалин
Ярата билгум, эй хон.
Қодирдир моҳир инсон!

Сиқилди бу жавобдан
Тор юракли бахил хон.
Чинқириб берди фармон,
Қўзларига тўлиб қон:
—Жаллод, узгил бўйнини!
...Бир он ичида уни,
Ул буюк санъаткорни
Дарранда бўп қопдилар,
Қилич бирла чопдилар.
— Улди... гуноҳ ўзида! —
Серажин хон юзида
Қалқди қора тўлқинлар.
Руҳида чақиб чақмоқ,
Ловиллади ёлқинлар.
«Демак, бундан ҳам гўзал,
Янада бой, мукаммал
Сарой қурмоқчи эди
Жазосин тортди, кетди...
...Меъморга боқ, меъморга!..
Боқ, бу қари маккорга!
Бошқа хонларга, демак,
Меникидан ҳам юксак
Зарсарой у қураармиш,

Қалбимни кемирармиш.
Хо-хо-хо! Сасинг тинди.
Сен-чун мен қургум энди!
На ақлу маҳоратингга,
На дил ҳароратингга
Бундан кейин, о, меъмор,
Бўлмай унча чиқимдор,
Сенга шундай хушчиroy
Сарой қурайки, ҳой, ҳой...
Ҳа, Ернинг таг қатида,
Зеризамин қаватида
Қурилажак бу сарой.
Ҳа, ишинг зўр, устабой!..»

Қушхоннинг бир қизи бор,
Қўнгли раҳмсиз бор.
У қизнинг оти Маржон.
Ҳар бoқишига бир жон
Тасаддуқдир, қурбондир.
Улка унга ҳайрондир.
Мислсиз ушбу жонон
Тилларда эди дoston
Ул Абшерон элида
Қузғуннинг соҳилида.
Узоқ-яқин эллардан,
Ҳар тарафдан, ҳар ердан
Совчи келур бу қизга,
Бу меҳрибон юлдузга.
Машҳур, шонли йигитлар,
Оловқонли йигитлар,
Бою, бек ўғиллари
Босиб олис йўлларни,
Бари ҳорғин, дарбадар
Сабоелга келурлар.

Аммо, не чиқар? Афсус...
Қайтар, ноумид, маъюс.
Хон дер бу совчиларга,
Бахтталаб овчиларга:
«Дилбар қизимга жазман —
Бўлган ҳар бир орзуманд
Барча саволимга гар
Топса жавоби беҳтар —
Муродига етади,
Қизни олиб қайтади.
Хўш, йўлчилар! Шу дилдор
Қизнинг нечта холи бор?»

Ким билсин бу малакнинг,
Очилмаган чечакнинг
Танида неча хол бор.
Буни билолмай ночор
Қайтару гала хуштор,
Бошқалари бирпасда
Ҳар ёндан даста-даста
Келишар ҳорғин, хаста.
Берилгач ўша савол,
Бўлароқ ҳайрону лол,
Кетар оташюраклар.
Сўнар порлоқ тилаклар.
Хон толега бовар қилар,
«Ҳар иш шундан», деб билар.
«Инсоннинг бўлса бахти —
Олтиндан бўлар тахти.
Мен толесиз бўлсайдим,
Толесиз туғилсайдим —
Хон эмас, қул бўлардим,
Ғариб, йўқсил бўлардим...»

Ҳа, шу боисдан ҳам хон:
«Қиз хушбахт бўлсин» дебон,
Ҳар бир жазманга дарҳол
Берар ғаройиб савол.

Сойлар тошиб шарқираб,
Қирда гуллар ярқираб,
Яна баҳор келгунча,
Қушлар сайроқ бўлгунча
Сарой кўчади тоққа,
Хушманзара ўтлоққа.
Ёнбағир, ажиб маскан.
Ҳарён чашмаю чаман.
Бедаси ғарам-ғарам,
Қор эримас ёзда ҳам.
...Қушхоннинг қизи Маржон,
Севги юлдузи Маржон
Йиғиб тенгу тўшни
(Бир оломон қўшинни),
Ондирон дастаси-ла¹
Ҳар кун чиқармиш чўлга,
Тикилар эмиш йўлга.
Қиз кезган шу ёқларда
Дараларда, тоғларда
Яшар эмиш бир чўпон —
Дамиртош отли ўғлон.
Унинг ҳовли, боғи йўқ,
Ер-суви, тупроғи йўқ.
Кулбаси бор, ғами бор,
Бир йиртиқ гилами бор,
Ҳам беш-ўнта қўзиси.
Аммо зўрдир орзуси —
Шу юпун чўпонимнинг,

1 Даста — хонликнинг бир соқчилар отряди.

Жигархун чўпонининг.

Бир кун Дамиртош чўпон
Қўшни уйдан тўполон,
Дод сасини эшитди.
Дарҳол шу ёққа кетди.
Кўрсаки, бир ёв отлиқ
(Гўёки ел қанотлик)
Узоқлашур дарада.
Бир хотин шу орада
Юзин тирнаб, соч юлиб,
Йиғларди бирён бўлиб:
— Ҳой ука! Ермам этинг.
Қочди ҳароми! Тутинг!
Қўлларини бойлашиб,
Опкетдилар қизимни.
Чироғим сўндирдилар! —
Деб тутолмай ўзини
У йиқилди тутақиб.
Гўё кулбалар оқиб,
Жўр бўлди бу садога.
Кўзлар боқар самога.
— Нечун эй улуғ худо
Йўқсилларни, қулларни
Асрамайсан абадо?
...Қалбларда ёнган ғамни
Дудли тунга эт қиёс.
Сезмади бу аламини
Тўнкарилган эски тос.
У мовий тос нечундир,
Эвоҳ, ҳаттоки бирпас
Сасларга бермади сас.

Дамиртошнинг соф кўнгли

Яна ёз куни мунгли
Ғариблик-ла тўлғонди.
Ётган руҳи уйғонди.
Чўзилар экан аста,
Таронаи шикаста
Говолида ингради,
Дили ҳазин янгради.
Чалди, ўйлади, чалди.
Фикри туманда толди.
Шу туман назарида,
Самовот ҳузурида
Чақмоқмисол ялқ этди,
Қирмизи нур балқитди.
Тасаввури жонланиб,
Асрлар карвонланиб,
Кечишди хаёлидан.
Эшитди говолидан
Занжир, қамчи овозин.
Умрининг аччиқ рози
Куйда йиғлаб саслади.
Бир лавҳани эслади.
— Ишла, ҳамоқат, ишла!
Тез бўл, очофат, ишла!
Анқайма, таши, таши!
Асирнинг, қулнинг боши
Кўтарилмас, ҳа, ишла!
Қурсоғи тўлмас, ишла!
— Биродарлар, бу виждонсиз,
Бу тошбағир, имонсиз
Одамлар ўлмагунча,
То золимлар зулмга
Гирифтор бўлмагунча
Инсофга келмас асло.
— Оғзингни юм, ҳўл бало!
Ол ҳақингни, ҳароми!
Эҳҳей, қанақа ҳомий

Сўйлайди-я!
Хон жўшди.
Қамчилар ишга тушди.
Дамирдош эслар: Ана,
Утмиш жонланди яна.
Ҳув, неча лак-лак асир
Хонга қурмоқда қаср.
Хотирлайди дил сирин:
Тунда уни яширин
Чақирди бир гўзал қиз,
Бамисоли ғазал қиз.
Унинг юзу кўзидан
Ҳам ҳар ширин сўзидан
Ёғар эди марҳамат
Ва балки... зўр муҳаббат.
Қиз номи Маржон эди,
Ўзи дили жон эди.
Дамиртош эслар аниқ:
Утмиш жонланар ёниқ.
Ишларди хаста, дилхун;
Йиқилди ишда бир кун.
Унинг аҳволин кўриб,
«Майиб!» дея лаб буриб,
Бирмунча ранжитдилар,
Кейин озод этдилар.
Уйлади қиз кўзларин,
Унинг айтган сўзларин.
Эслар: тонг кутиб йўлда,
Чиқдию Сабоелдан,
Тоғлар, даралар ошди,
Бу масканга етишди.
Яна говол ингради,
Ўйчан-ўйчан янгради!

(Шу он ўз канизлари билан келиб қолган Маржон чўпон маҳоратидан завқланиб, узоқдан говол садоларини қайра-ла тинглайди).

МАРЖОН

Бу говолни чалган ким?
Кимдир шеърга ҳоким?
Тез ундан хабар беринг,
Қани, топинг, келтиринг!

Кўп ўтмайин Дамирдош
Тўлқинланиб, эгиб бош,
Турди қизнинг ҳузрида,
Тургандек Кун нурида.
Кўраркан Дамирдошни,
Айланди Маржон боши.
Чақмоқ уриб ёнгандек,
Қалби тўхтаб қолгандек
Ўз ўрнида ойжамол
Ҳайкалмисол қотди лол.
Тим-қора кўзларидан
Ажиб бир оташ оқди,
Мароқ-ла боқди, боқди
Чўпоннинг кўз-қошига,
Ямоқли уст-бошига.

МАРЖОН

Кимдан ўргандинг, чўпон,
Бундай говол чалмоқни?

ЧУПОН

Менга ўргатди даврон
Тоғларга роз солмоқни.

МАРЖОН

Нега куйинг ғамлидир,
Нашъа йўқ оҳангида?

Ч У П О Н

Чунки эл мотамлидир
Бу Сабоел тонгида!

М А Р Ж О Н

Узингдан сал йироқроқ
Ҳайда подангни бир дам!

Ч У П О Н

Ҳа, якка қашқирдай тоқ,
Қара, бунда ҳар одам!

М А Р Ж О Н

Чўпон, ким якка қашқир?

Ч У П О Н

Хон қизи, бунда ҳар бир
Элга ҳоким бўлганлар,
Қўзи қонга тўлганлар,
Теримизни тилганлар,
Саркардалар, аъёнлар,
Қозилару боёнлар,
Ишламай ошаганлар,
Бошда тож ташиганлар —
Бари хунхўр, номи бир:
Аталур якка қашқир!..
Маржон чўпонга боқди,
Чўпон Маржонга боқди.

М А Р Ж О Н

(ёнидагиларга)

Дугоналар, сиз кетинг,
Бир оз мени тарк этинг.
(Иккови бақамти қолншади).

Мени танияпсанми?

Ч У П О Н

Иўқ!

М А Р Ж О Н

Яхши ўйлаб, эй инсон,
Улуғла ўтмишингни!

Ч У П О Н

Бу — беҳуда иш, ахир!
Мен ташлаб ўз ишимни,
Гар титсам ўтмишимни,
У кул остидан, бекам,
Чиқмас бир дона чўғ ҳам.

М А Р Ж О Н

Улуғла, чиқар, чўпон,
Унда бир ўт бор, чўпон.
Юзимга диққат-ла боқ!

Ч У П О Н

Маржон!

М А Р Ж О Н

Секинроқ...

.
.

Тонг чоғи. Ҳаво гўзал,
Тоғу чўл, маъво¹ гўзал.
Беғубор нилй осмон.

1. Маъво — уй, макон.

Овга чиққан бугун хон.
Атроф гавжум. Элат жам.
Йўлда тумонот одам.
Мўлжаллашар, отишар,
Кўкни гумбурлатишар.
Қўрқмас отли чўпон ҳам
Тоғ бошида ўша дам
Таёғига суяниб,
Сукут суриб, ўйланиб,
Подасини у ёнда
Ҳайдаяпти довонга.
Боқар тийрак кўзлари,
Мисдай ёнар юзлари.

В А З И Р

Хон, мўлжалланг чўпонни!
Жойида чиқсин жони!

Х О Н

Йўқ, жоним!

В А З И Р

Афтидан, хоним —
Уқни текизолмам деб
Пича қўрқсалар керак...

Х О Н

Қўрқаманми мен, вазир?
Илгари ёки ҳозир
Уқим кетганин бекор
Кўрганмисиз бирон бор?

В А З И Р

Эй жоним, шу ҳам гапми?
Мерганликда сиз моҳир.

Беҳуда ҳазиллашмай
Бу борада, эй ботир!

Х О Н

Мен отаман нишонга.
Боқинг. Бу синов вақти.
Агар ўқим тегмаса,
Билинг: Чўпоннинг бахти.
Мана, эгилиб камон
• Эй, отаркан, ногоҳон
Тоғ, дара гувуллади,
Қўрқмас ерга қулади.
Чўпоннинг бахти йўқмиш,
Толе унга совуқмиш.

Хон чўпонни ўлдирди,
Хон янада қутурди —
Қопонгич кўппак каби.
Номаълумдир сабаби.
Нега уни ўлдирди?
Хон янада қутурди:
Хон опқочди бир қизни,
Бир етим гуноҳсизни, —
Дея мисоли вулқон
Халқ дили қайнар пинҳон.

У

Падасин тоғ тўшига,
Ўшил довон бошига
Ўна ёйиб Дамирдош.
Туриб қолди сербардош.
Гўё ажиб гулдаста
Қизаргандай оҳиста

Ёнди уфқда қуёш.
Ўйга толди Дамирдош.
Ғўнон бошли булутлар,
Қўзи ёшлик булутлар
Тўсди уфқни. Ажаб, —
Бугун уни не сабаб
Этмиш бунча паришон?
— Ажабо! — ўйлар чўпон
Биздан не истайди хон?!
Каммиди у тўккан қон?
Не учун бу виждонсиз
Ҳар кун опқочар бир қиз?
Хон янада қутурди,
Нега Қўрқмасни ўлдирди?
Шунча у кестирган бош
Етмасми? — дер Дамирдош.
Соф эди еру осмон.
Тоққа чиқди бу чўпон.
Олдию говолини,
Баён этди ҳолини.
У чаларкан гулларнинг
Ўчди қирмизи ранги.
Ўзгарди булбулларин
Хонишининг оҳанги.
У чаларкан, булутлар
Кўкда тўхтаб тўлғонди.
Шабнамли бахмал ўтлар
Кун чиққан каби ёнди.
Не сир бор, эй инсонлар,
Чўпоннинг нафасида?
У чаларкан, илонлар
Тебранди уясида.
Бу туйғули созига,
Говолнинг овозига
Жўр бўлиб келди Маржон,
Юрагида ҳаяжон.

М А Р Ж О Н

Менга ҳам ўргат, чўпон,
Бундай говол чалмоқни.
Менга ҳам ўргат, чўпон,
Тоғларга сас солмоқни.

Д А М И Р Д О Ш

Хон жуда яхши кўрар
Ҳазин-ҳазин чалмоқни.
Хон жуда яхши кўрар
Тоғларга сас солмоқни.

М А Р Ж О Н

Қинояни бас қилиб,
Тез кел, Дамирдош, елиб!
Озгина мани тингла,
Сани севганни тингла!

Д А М И Р Д О Ш

Сен хон қизи, мен чўпон,
Хом хаёлдан не дармон?

М А Р Ж О Н

Хаёл эмас, ҳақиқат,
Маржон сеники фақат.

Д А М И Р Д О Ш

Йўқ, Маржон ёр бўлолмас,
Бу бир дардки, тузалмас!

М А Р Ж О Н

Бил, севмасанг, тошюрак,
Чамамда, ўлсанг керак!

ДАМИРДОШ

Сени хон манга бермас,
Йўқсил чўпонга бермас!
Холингни, дермишки хон,
Қим тўғри этса баён,
Шунинг бахти кулармиш,
Сенга соҳиб бўлармиш.

МАРЖОН

Қўй, айтай! Мана менинг
Холларим! Дилбастаман.
Руҳим сиқма, хастаман.
Юрагингни оч менга,
Топгил бир илож менга!

ДАМИРДОШ

Айт, отанг — «муҳтарам» хон
Мард Қўрқмасни ногаҳон —
Нега отиб ўлдирди?
Нега яна қутурди?
Не-чун олиб қочтирди
Ҳимоясиз бир қизни,
Етим бир гуноҳсизни?

МАРЖОН

Мен не қилай?

ДАМИРДОШ

Ҳеч нима!
Қулоқ солгин гапима,
Эй саройнинг лочини!
Севги эҳтиёжини
Руҳи сезган эй гўзал,
Кел олдин ўзингга сал!

Оҳ, сени истамас, ким?
Ҳар латофатга ҳоким
Севимли бир парисан,
Дилларнинг сарварисан.
Бир шарт-ла севаман ман:
Гар чиқмасанг сўзимдан.

М А Р Ж О Н

Иўқ, сўзингдан чиқмайман,
Юрагингни сиқмайман.

Д А М И Р Д О Ш

Айтсам, отангни ўлдир!
Йиғлаган халқни кулдир.
Хўш қалай?

М А Р Ж О Н

Бажараман.
Ўлимга ҳам бораман.

Д А М И Р Д О Ш

Иўқ, ҳали ўлдирмай тур.
Бу ўлим манглайи шўр —
Халққа келтирар зиён;
Исён қиламиз, исён!
Айтганларимни, аммо,
Эсингда тут доимо!

М А Р Ж О Н

Афсус!
Яқин кунлар бирида
Шу ойнинг охирида
Биз кўчамиз шаҳарга.
Бу меҳрибон тоғ-дара,
Оҳ, бу сафоли яйлоқ

Сизга қолади мутлоқ!

Д А М И Р Д О Ш

Елғиз бу тоғ-дарамас
Бу гўзал манзарамас,
Фақат яйлоқлар эмас,
Қайнар булоқлар эмас,
Ул сағир, кўр қишлоқлар,
Солиғи зўр қишлоқлар,
Мевазору гулистон,
Тоғ тўшида тегирмон,
Пода, йилқи, бедов от,
Учар қуш, шаштқур қанот,
Қирлардаги лолалар,
Тўлқин урган ғаллалар,
Сарисунбул далалар,
Иижиқ Хазарда ҳар он
Лангар ташлаган бесон
Кемалар ҳам тез кунда —
Куз тўйида совриндай
Ўтажак қўлимизга.
Берилажакдир бизга
Ою Қуёшнинг нури,
Дунё зийнати, дури!

10

Яна узоқ-яқиндан,
Эллардан зўр оқимдай
Келарди мард йигитлар,
Қалби сердард йигитлар.
«Айтинг, эй аҳли хуштор,
Қизнинг неча холи бор?»
Лом-лим демай саволга,
Қайтишар келган йўлга!

Қиз ўн саккиз ёшида,
Ишқ шамоли бошида.
Қетгунча қизир қони,
Ўртанар ширин жони
Қуёш эритган қордай,
Сўлур охир баҳордай.
Қифтига тушар боши.
Чақиртиб Дамирдоши
Қирар яшил ўрмонга.
Кўрар аҳён-аҳёнда.
Дамирдош ҳам бир ерда
Турмас: у гоҳ шаҳарда,
Гоҳ қишлоқларга шошар.
Буюк фикрлар ташир.
Қўлга олиб Маржонни,
Тайёрлагай исёни.

II

Вазирнинг ўғли Гулчин —
Хушрўю, қалби чиркин.
У ҳам типирчилайди
Гўзал Маржон ғамида,
Лек билмас қиз танида
Нечта ҳабаши хол бор.
Уй сурар, қалби абгор.
Гулчиннинг хаёлида
Жонланиб кўз олдида
Эҳ, не-не ҳоллар ҳар он
Бўлмас эди намоён!
«Қиз уники бўлармиш,
Қўлига у олармиш
Сабоелда хонликни,
Бутун ҳукмронликни.
Ҳоким бўлиб Оранга,
Кейин яна Эронга
Лашкар суриб беомон,

Ҳар ерда тўкармиш қон.
Ҳар ерда ҳукм этармиш,
Хитойгача стармиш
Буюк Искандар каби.
Хизир пайғамбар каби
Топажакмиш зулматни.
Ичиб обиҳаётни,
Умри ўзаяр эмиш.
Ҳар ерга қўл чўзармиш.
Маржонни у олармиш,
Қучоғига солармиш.
Қуражакмиш бош ҳарам,
Уники бўлиб олам!»

12

Офтоб олтинларини
Хасис каби тўплайди,
Сабоел диёрини
Қоронғилик қоплайди.
Бир кеча хон боғида,
Боғнинг чеккароғида
Маржон бир сас эшитди;
Уша томонга кетди.
Сас ўқдай учиб ўтди,
Бир саски, қаҳҳор нораво.
Кўрди юкли арава
Ва кекса қишлоқликни,
Оёғи бойлоқликни.
— Уринг, уринг бадбахтни!
Солиқ тўлашнинг вақти
Ўтди. Уринг, қўймангиз,
Марҳамат-ла иймангиз!
Тарсиллайди дарғанинг
Солган оғир қамчиси.
Ғариб деҳқон танидан
Сизилар қон томчиси.

«Мискинни қўйворингиз!
Борми, инсоф, орингиз?
Недир бу қонли саҳна?
Еки мастмисиз яна?
— Хон буюрди!
— Балки хон
Ғазаблидир ўша он!
Қурдим виждонингиз,
Ё нопокми қонингиз?
Менга беринг қамчини!
«Улуғ Оллоҳ, ачин-е,
Ачин бу йўқсилларга,
Етимларга, тулларга!» —
Деб ўйлар Маржон мунгли
Саройдан совиб кўнгли.

13

Малика-ла бир замон
Соҳилга чиққанди хон.
Мавжлар қалқир қуш каби,
Гўёки учмиш каби.
Сарин нигоҳли у ой
Денгизга кўп жушчиroy
Сонсиз юлдузлар тўкмиш.
Тўлқинлар олтин, кумуш...
Сийналар лола-лола,
Дудоқларда ниёла.
Масту оҳли маҳрамлар,
Қон никоҳли маҳрамлар...
Уйин, ғазал, шароб, соз,
Дудоқ-дудоққа ҳамроз.
Бир малика аламли,
Қизига ғамли-ғамли
Сўйлар хотиротини,
Уз ачинқ ҳаётини:
— Маржон, ҳаёт — зўр китоб!..

Ҳар варағи бир азоб...
Мен бир деҳқон қизийдим,
Бир уйнинг юлдузийдим.
Умрим қорга кўмилди,
• Чақмоқларда кўл бўлди...
Асир эдим. Ёдимда.
Барг мисол ҳар одимда
Эсардим зулм елида,
Бу ғариблар элида.
Бир кун Жориябозорда¹
(Ихтиёрим қулдорда) —
Мени сотиб олдилар,
Бу зиндонга солдилар!

14

Сарин кеча. Жаҳонга
Ой пинҳона-пинҳона
Бир булут орқасидан,
Самовот ёқасидан
Кўрсатибон юзини,
Кўз-кўз қилар ўзини.
Уша хон даргоҳида,
Боғнинг чеккароғида
Хишиллаган у недир?
Хийла туманли бу сир.
Япроқларми ўпишган?
Айт-чи, у сувга тушган
Маржоннинг кўлкасими?
Ёки ойнинг аксими
Ҳовузда балққан сиймо?
Кўнгил ўғрисими ё?
Ҳа! Қизнинг ёнидагини,
Қизнинг танидагини
Фақат шу сирдош билар,
Яъни Дамирдош билар...

¹ Жориябозор — қуллар (чўрилар) бозори.

Асир Дамирдошга ҳам
Севги шамоли ҳамдам.
У севимли Маржонни,
Ул фусункор жайронни
Олмоққа жазм этар.
Яна фикридан қайтар:
«Аввал исён, кейин қиз,
Хонликни йиқитамиз!...»

Д А М И Р Д О Ш

Сани бир хон истаса
Холинг топиб, «Тег!» деса,
Сен унга тегасанми?

М А Р Ж О Н

Айтдим-ку буни бир бор:
Тегмам ўзгага зинҳор
Бошимни кессалар ҳам!

Д А М И Р Д О Ш

Сени бутун саройлар
Чорлаб, кўнглингни пойлар.
Улар ўзгача олам,
Бўлажаксан хон-санам.

М А Р Ж О Н

Онам аҳли ҳарамдир,
Чеккани дарду ғамдир.
У доим дейди манга:
Сарой ўхшар зиндонга.
Қоч, қизим, бу ердан қоч!
У порлоқ, офтобий тож
Безалмиш кўз ёшидан.
Иўқсилларнинг бошидан
Ясалгандир қадаҳлар,

Билсанг, қонли ноладир
Бу роҳату фараҳлар.
Бу сарой — йўқсилларнинг,
Етимларнинг, тулларнинг
Суягидан қурилган.
Бу ерда сипқорилган
Бода — юраклар қони.
Саройда шодлик қани?
Сарой — бир қора саҳна,
Даҳшат, васваса, фитна.
Пинҳон дор оғочлари,
Барча жон торожлари.
Бунда афсунчи, раммол¹,
Танбал, бадмаст, хомхаёл...
Ҳар кўз — бир коса шаҳват,
Ҳар нигоҳ — бир хиёнат.
Сарой аҳли паст, олчоқ.
Оҳ, мени опқоч тезроқ.

Д А М И Р Д О Ш

Ҳозир қочганинг билан
Сарой панжасидан сан
Қутулдим, дема, осон.
Алданасан, йўқ, Маржон!
Хонликни йиқитайлик,
Ёруғ кунга чиқайлик!

М А Р Ж О Н

Совчи ярим кечалаб
Келар неча-нечалаб,
Сен ҳам борарсанми бир?

¹ Раммол — ромчи.

ДАМИРДОШ

Гўдакмассан-ку, ахир!
Сани хон манга бермас.
Йўқсил чўпонга бермас.

15

Катта мажлис қурилди,
Келганлардан сўралди.
Билмаганлар йўл солди,
Икки ёрталаб қолди:
Дамирдош ҳамда Гулчин.
Савол берилди, лекин
Гулчин топа билмади,
Хоқон бўла олмади.
Гали келди чўпоннинг.
Кулгиси қистар хоннинг.
Деди: — Соғ бўл, эй чўпон!
Чўпон деди: — Бор бўл, хон!
— Хўш, қизда бор неча хол?
Дамирдош деди дарҳол:
— Қизнинг етти холи бор,
Бари гўзал, мушкivor.
— Қайдан биласан, чўпон?
— Тушда кўрганман бир он. —
Қамради хонни ҳайрат.
Деди: — Оллоҳдан қисмат —
Йўқсил чўпонмиш қизга.
Бу жони ёнгуз қизга.
Хон ўй суриб, тиз қучар;
Бошида ёнар, ўчар
Турли-туман хаёллар.
Гоҳ бўлар шошқин ҳоллар.
Туманли минг хаёллар
Хон миясин ёрмоқда,
Дарди ортиб бормоқда.

«Қизимнинг жасмани кўп,
Мен қайсига дей: «Хўп?»
Маржонни хон олсинми,
Еки чўпон олсинми?
Қайсиси бўлур беҳтар?
Ҳақ қулимасми яксар
Кўк остида, эй худо,
Хону султон ва гадо?
Сал ўйлагач, деди хон:
«Менинг тенгимми чўпон?
Мен қайда, чўпон қайда?
Гул қайда, тикон қайда?
Қумримни олсинми сор?
Қайдан чиқди бу бадкор?
Мен дердимки, султонлар,
Улуг шоҳлар, хоқонлар
Соҳиб бўлар бу қизга.
Не чиқди бахтимизга?!
Оёқяланг бир чўпон.
Ҳой, ҳой, бечора Қушхон!
Сенга бир гадо эшми?
Равоми, шу ҳам ишми —
Қўндирсам қуёшимни
Бир зарранинг бошига?
Йўқ, йўқ! Бу менга оғир.
Еру самодан, ахир,
Ёғилгай менга нафрат.
Мен қозонган бу шуҳрат
Ярашмас бир чўпонга.
Мосмас бу толе хонга».

16

Қоронғи кеча — она.
Хон боғида пинҳона
Сўзлар оҳиста сирдош —
Маржон ила Дамирдош.

Д А М И Р Д О Ш

Жаббахона¹ қуролларин
Кеча тарқатдик барин.

М А Р Ж О Н

Бундан хабардор дарбон,
Қўрқиб, сир очмас кордон.
Уни пинҳона кўрдим.
Қизига гавҳар бердим,
Тилни тийди дарбон.

Д А М И Р Д О Ш

Соғ бўл, севгили Маржон!
Уч кунда ҳамма елур,
Қишлоқлар жангга келур.
Қалайдир хоннинг кайфи?

М А Р Ж О Н

Кўнглингдагидек — ҳайфий.
Доимо айшу ишрат.
Қилмас мажлис, машварат.
Дард тингламас. Бағри тош.
Мастликдан кўтармас бош,
Не чиқди совчиликдан?

Д А М И Р Д О Ш

Ваъда бекорчи экан.
Мана, «бахтга инонган»
Бебурду ёлғончи хон.
Унинг даврида шундоқ
Сарфароз бўп юксалмоқ,
На фақатки хон бўлмоқ,
Буюк бир хоқон бўлмоқ

¹ Жаббахона — қурол-аслаҳа омбори.

Хомтамаси сас берди,
Бадбўй бир нафас берди.
Ўз ўлчагимиз бирла
Қирқдик хон маромини.
Унинг толе шамини
Сиёсат-ла сўндирдик.
Хонни кўп ўйлантирдик,
Очиқча сўйлантирдик.
Дер: «Тенгми менга чўпон?
Ичимда: — Эй, билгил хон,
Бахтингни тўнтарувчи
Ҳам тахтинг ёндирувчи
Менман, — деб кетдим шу он.
Ўйла севгили Маржон,
Сен улғайдинг саройда.
Лек бундаги қоида,
Қонун, одат, анъана,
Сифмай қалбингга, ана,
Жоним, итқитдинг уни.
Бир чўпоннинг йўлини
Кескин ғайрат-ла тутдинг.
Тожу тахтни унутдинг.
Шухратинг бундан буён
Бўлур тилларда дoston.

Айни саҳар онида
Тинч шаҳар осмонида
Аста юлдузлар сўнур;
Икки юрак жўш урур.
Ботиб борар сўлғин ой.
Уйқуда сархуш сарой.

М А Р Ж О Н

Тонгда исёнми?

Д А М И Р Д О Ш

Исён!

Оёққа қалқди ҳар ён.

Ҳамма нарсани кўпдан
Биз ўйлаб чиқдик обдон.
Бу ердан кетайлик, кел,
Чиқмай туриб бир ишқал.
Биз қўшилиб исёнга,
Бу саройга, бу хонга
Бирга зарба берамиз!
Гўзал даврон сурамиз!

.
.

Ана! Вазир ҳансирар
Кетаёзиб ўзидан.
Ҳаяжонга келди хон
Пала-партиш сўзидан.
— Керак бўлса сенга жон,
Тўғри гапир, не бўлди?!
Кўнглингга нима келди?
— Хон соғ бўлсин, фақат сиз...
— Нима? Нима?
— Билсангиз,
Опқочилмиш қизингиз.
Сапчитилди отлиқлар,
Ул шамол қанотлиқлар.
Кўзлардан ўт сочилар,
Дарвозалар очилар.
Қузғунсой ёқасида
Ошиқлар орқасидан —
От устидан от учар,
Гўё еру кўк кўчар.
Чопар бир тўп чавандоз,
Гала мерган, тирандоз
Уқ отар, камон тортар,
Оҳ, ёйин ёмон тортар.
Маржон, Дамирдош учар,
Мисли икки қуш учар.

Чопиб Зигга¹ келишди,
Хайрон бўлиб қолишди.
Нари қочмоққа йўл йўқ.
Селдай ёгилмоқда ўқ.
Олдда сув, ортда душман,
Қутулишга йўқ гумон.
Икки гўзал ошиқни,
Икки дили тошиқни
Уч томондан Абшерон
Қуршовга олиб шу он
Мовий кўксини очди,
Маржоннинг ранги ўчди:
— Маржон. Тушма қўрқувга!
Отингни сур, кир сувга!

17

Ғарб тарафдан бир оқим
Оломон оқар, боқинг.
Халқ дарғазаб, асабий,
Ўқ ёғар ёмғир каби.
— Келинг, қўрқмангиз, келинг,
Сарой томонга елинг!
Ғовларни енгиб оқим
Етди шаҳарга яқин.
— Келингиз, қочиб келинг,
Олбайроқ очиб келинг —
Дея куйлар битта чол.
Олдда эса шаштиҳол:
Гоҳ туриб, гоҳ ётурлар,
Тик кўзлашиб, отурлар.
— Хужум, хужум! Илгари,
Сабосл қишлоқлари!
Епирилинг сарой сари!
Ураб Қушхон лашқарин,

¹ Зиг — илгари зўр ботқоқлик бўлган жойнинг номи.

Яксон қилди оломон.
Сарой этилди толон.
Қушхонни ўлдирдилар,
Йўқсилни кулдирдилар.
Шафақлар ёйиларди,
Денгизга қуйиларди
Офтобнинг зар ёлқини.
Эл бурди Зиг оқимин.
Дамирдош-ла Маржонни,
Бу икки қаҳрамонни
Қидирарди йўқсиллар,
Очлар, етимлар, туллар.
Фақат денгиз қирғоғида —
Атлас сув қучоғидан
Чиқарди бир тутам соч...
(Бошқа масаладан қоч!)
...Тошди, дил ёқди Хазар,
Тарлондай қалқди Хазар.
Қанот ёзди, кўпирди,
Бу қисматдан жўш урди.
Қушхоннинг доғ, соясин,
Хароба ниҳоясин
Ювмоқ-чун ер юзидан
Тўлқин отиб кўксидан,
Сабоелга тупурди.
Қаҳҳор долғалар сурди.
Шаҳар бўғилди. Бунда
Бир-икки қалъа фақат
Кўтариб турар қомат.
Телба денгиз жўшаркан,
Силкир бу қалъаларни
Олтин нефть долғалари.

Х О Т И М А

Бу бир афсонадир, эртакдир, фақат.
Тарихда озмидир бундай ҳақиқат.
Озми қулатилган қасри хоқонлар,
Қирилган лашкарлар, соҳибқиронлар?
Озми қўшин тортган эркесвар сафлар,
Босилган тарафлар, босган тарафлар?
Афв этингиз, бунга савол бўлурми, —
Ҳақиқат бўлмаса, хаёл бўлурми?
Эртаклар қаҳрамони, чўзгил қўлингни!
Асрлар топтади юрган йўлингни.
Сен ёндирган саройлар, разил қалъалар,
Сен қувиб қочирган ваҳший галалар
Яна бош кўтариб, ишини кўрди,
Яна ул ҳақсизлик ҳукмини сурди.
Яна кўз ёшлари оқди гуноҳсиз,
Пафас ололмади ҳеч ҳаёт оҳсиз.
Қирилди инсонлар, тўкилди қонлар,
Титради жаҳонлар, жўшди фиғонлар.
Лоладай хунолуд бошлар ўйнади,
Не-не бош устида тошлар ўйнади.
Ёмғир каби ёғди заҳарли ўқлар,
Очлар ҳисобига яшади тўқлар.
Тарихнинг бу аччиқ даҳшатларига,
Асрларнинг қора ваҳшатларига ..
Бир қизил шалола қўйди ниҳоят,
Энди на фиғон бор, на бир шикоят.

1933

М У Н Д А Р И Ж А

Мушфиқнинг дилбар сози	5
Яна у боғ бўлсайди	7
Туйғу япроқлари	11
Оқим	20
Янги уй	21
Даъват	23
Ёмғир	25
Ширин қиз	27
Рақс	28
Бир қуёшу, бир нигоҳ	29
Менинг бешйиллигим	30
Шеърим	32
Собир учун	34
Санъаткор	37
Кўнглимнинг деганлари	39
ТартарГЭС қўшиқлари	40
Уч соғлиқ қадаҳи	53
Ганҳо дарахт	60
Гўзаллик	62
Қуйла	63
Не демакдир?	64
Сенинг кўзларинг	65
Бир боқсанг менга	66
Қулишларинг	67
Юлдузлар	69
Намозшом	70
Тупроқ	71

Мингачевир соғинчи	72
Меҳнат	83
Ҳаёт севгиси	84
Абадият қўшиғи	86
Хотин	92
Шоирнинг ўлими	93
Тор	97
Қавказ	102
Байрам оқшоми	104
Қўллар	107
Онт ичгум	108
Мен янги ёшлардан	110
Шамоллар	111
Мен кезган ерлар	112
Ишқим	113
28 апрель	114
Севгилар	115
Гилам	115
Она	117
Муҳаббат	119
Юрак	120
Оҳум	121
Ранжимайман	122
Яша кўнгил!	123
Чўпон (Афсона)	124
Хотима	157

Библиотека дружбы
Поэзия народов СССР
На узбекском языке

Микаил Мушфик

(Мирза Абдулгадир оглы Исмаилзаде)

ПЕСНЬ ВЕЧНОСТИ

Стихотворения

Перевод с издания издательства «Езычы», 1978 (Баку).

Редактор М. Аъзамов

Рассом Б. Хайбуллин

Расмлар редактори А. Бобров

Техн. редактор М. Низимова

Корректор Э. Ҳотамова

ИБ № 2010

Босмахонага берилди 12.03.82. Босишга рухсат этилди 01.11.82
Формати 70x90 1/32. Босмахона қоғози № 3 Мактаб
гарнитураси. Юқори босма. Шартли босма л. 5,85. Нашр
л. 5,42 Тиражи 5000. Заказ № 5838 Баҳоси 75 т.

Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти.
700129, Ташкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси
ишлари Давлат Комитетининг Тошкент «Матбуот» полиграфия
ишлаб чиқариш бирлашмаси. Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Китоб тексти «Правда 50 йиллиги» номидаги Фарғона
область босмахонасида терилди.
Фарғона ш. Фрунзе кўчаси, 45 уй.